Голас Радзімы

№ 44 (2186)
1 лістапада 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

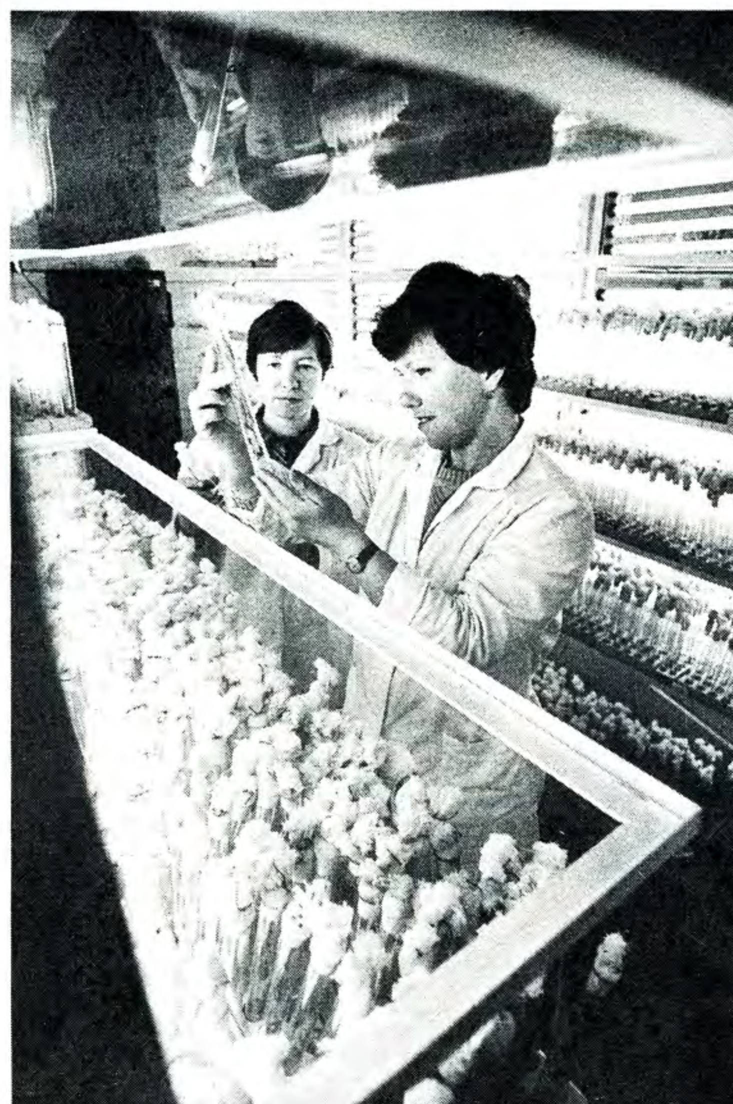

У адной з лабараторый эксперыментальнай базы «Майск» Івацэвіцкага раёна можна ўбачыць, як у стэрыльна чыстых прабірках вырошчваюць аздароўлены сартавы матэрыял. Мікраскапічныя расткі жывіць спецыяльны раствор з дваццаці кампанентаў. Адпавядаюць маленькаму кусціку бульбы і яго клубні — крыху большыя за звычайныя гарошыны. Нягледзячы на памеры насеннага матэрыялу, ураджайнасць аздароўленых сартоў выдатная. За такім безвірусным матэрыялам будучыня бульбяных плантацый. Атрыманыя тут клубні вызначаюцца высокай устойлівасцю да розных захворванняў. Не толькі праблемамі бульбаводства займаецца калектыў эксперыментальнай базы. Значных поспехаў дасягнулі тут у галіне біятэхналогіі, аграхімічнага кантролю глебы, трансплантацыі зародкаў буйной рагатай жывёлы.

НА ЗДЫМКАХ: аграхімічны аналіз глебы праводзяць Г. РЫЛІНА і А. КАВАЛЬЧУК; тэхнікі-лабаранты С. КАСАВЕЦ і Н. СЕМЯЧКА назіраюць за развіццём саджанцаў у стэрыльным асяроддзі; у боксе цэнтра трансплантацыі праводзяць даследаванні спецыялісты муж і жонка Людміла і У. БАБЯНКОВЫ; саджанец у прабірцы; так выглядаюць мікраклубні бульбы.

Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

КАСМІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

АБ ПАЛЁЦЕ АБСЕРВАТОРЫІ «ГАМА»

Працягваецца палёт савецкай касмічнай абсерваторыі «Гама», запушчанай 11 ліпеня 1990 года. На працягу ста дзён работы на арбіце праведзены ўсебаковыя выпрабаванні бартавых сістэм касмічнага апарата і адпрацаваны рэжымы кіравання. Пачаты пошукі магчымасцей даследавання астрафізічных аб'ектаў, што з'яўляюцца крыніцамі ўспышачнага і перыядычнага гама-выпраменьвання. З канца жніўня вядуцца назіранні гама-пульсара ў сузор'і Парусоў. Зарэгістравана пульсуючае высокаэнергетычнае выпраменьванне, што дазваляе меркаваць аб уласцівасцях гама-крыніцы. Ажыццёўлены сеанс назірання цэнтра нашай Галактыкі.

Вынікі тэставых праверак навуковай апаратуры абсерваторыі «Гама» запатрабавалі ўнясення змяненняў у праграму даследаванняў. Гэта звязана з адсутнасцю электрасілкавання ў ланцугу аднаго з дэтэктараў тэлескопа «Гама-1». У скарэкціраванай навуковай праграме асноўная ўвага ўдзяляецца пошуку і даследаванню гама-пульсараў. Паралельна будуць вывучацца радыяцыйныя паясы Зямлі на малых вышынях, у прыватнасці, у бразільскай анамаліі, а таксама электронная кампанента касмічных промняў. У перыяд максімуму сонечнай актыўнасці будуць назірацца з'явы на Сонцы.

Навуковая інфармацыя, якая рэгулярна атрымліваецца з борта касмічнай абсерваторыі «Гама», апрацоўваецца і аналізуецца ў навуковых установах СССР, Францыі і Польшчы.

МІЖНАРОДНЫЯ ВЫСТАЎКІ

Актыўна асвойваць савецкі рынак, наладжваць дзелавыя адносіны з савецкімі прадпрыемствамі — мэта міжнароднай выстаўкі «Партнёр-90», якая толькі што завяршылася ў павільёне «Мінскэкспо». Арганізатары выстаўкі — польскія фірмы ««Пэрфект-Аджыо» і «Стофратэкс». А ўдзел у ёй прынялі ста сарака польскіх фірм, што супрацоўнічаюць з прадпрыемствамі многіх краін свету. Яны прадставілі ў шырокім асартыменце ўзоры адзення, электроннай тэхнікі, касметыкі і многіх іншых тавараў народнага спажывання з мэтай заключэння кантрактаў на іх пастаўку і вытворчасць у нашай рэспубліцы.

НА ЗДЫМКУ: прадстаўнік польска-французскай касметычнай фірмы «Тако-Кіравів» Іаланта ХАДАКОЎСКА вядзе перагаворы з намеснікам дырэктара па знешнеэканамічных сувязях прадпрыемства «Надзея» пры Савецкім фондзе міру Уладзімірам ДЗЁМЧАНКАМ.

ГОСЦІ З-ЗА МЯЖЫ

БІЗНЕСМЕНЫ ЗША Ў МІНСКУ

У Мінску пабывалі прэзідэнты двух канцэрнаў ЗША: Поль Вільямсан — будаўнічага і Дэвід Буш — фармацэўтычнага. Яны абмеркавалі пытанні супрацоўніцтва з нашай рэспублікай у галіне будаўніцтва і аховы здароўя.

Адбыліся канструктыўныя гутаркі і абмеркаванні праблем у намесніка Старшыні Савета Міністраў БССР Станіслава Брыля, прэзідэнта АН БССР акадэміка Уладзіміра Платонава, міністра аховы здароўя рэспублікі Васіля Казакова.

Амерыканскія бізнесмены наведалі ВА «Медпрэпараты», Інстытут цепла- і масаабмену АН БССР, правялі перагаворы аб супрацоўніцтве з Міністэрствам будматэрыялаў.

ВУЧАЦЦА МАРКЕТЫНГУ

АДКРЫВАЮЦЬ ЗАХОДНІ РЫНАК

Прадукцыю Маладзечанскага станкабудаўнічага завода ведаюць у Манголіі, Венгрыі, Чэха-Славакіі, Францыі, ФРГ, Англіі.

Нядаўна маладзечанцы заключылі дагаворы на яе пастаўку фірмам Тайланда, Туніса, Венесуэлы. Удалымі аказаліся нядаўнія паездкі дырэктара завода В. Макеева ў Галандыю, Нарвегію, Вялікабрытанію.

Станкабудаўнікі не толькі адкрываюць для сябе заходні рынак, але і вучацца ў сваіх калег-бізнесменаў дзелавітасці, або маркетынгу, як яе апошнім часам сталі ў нас называць. З гэтай мэтай за мяжой пабывалі ўжо кіраўнікі заводскіх падраздзяленняў і спецыялісты.

Дарэчы, замежныя сувязі прыносяць карысць не толькі станкабудаўнікам, але і гараджанам. Напрыклад, з Тунісам заключаны дагавор аб пастаўцы ў Маладзечна фарбавальнай камеры для аддзелкі легкавых аўтамабіляў. Закуплена таксама туніская фарба, лепшая за айчынную. Камера, за якую завадчане заплацілі 22 тысячы долараў, будзе абслугоўваць заводскіх аўтааматараў, а таксама гараджан, жыхароў раёна і суседніх гарадоў.

На заводзе працуе ўжо зубалячэбны кабінет з галандскім абсталяваннем, у хуткім часе пачне абслугоўваць наведвальнікаў зубапратэзны кабінет, куплены ў той жа фірмы.

РАДЫЯЦЫЙНЫ КАНТРОЛЬ

ДАПАМАГЛА «МІРНАЯ ІНІЦЫЯТЫВА»

Не ведалі віцябчане, якія па запрашэнню суполкі «Мірная ініцыятыва» Райнікендорфа (раён Берліна) у верасні мінулага года наведалі Заходні Берлін, што іх паездка будзе мець нечаканы зыход. Пасля працяглай падрыхтоўкі актывісты «Мірнай ініцыятывы» (грамадскага аб'яднання, мэта дзейнасці якога — жыццё без зброі ў чыстым наваколлі) вырашылі дапамагчы віцябчанам. Жыхары Райнікендорфа сабралі пэўную суму ахвяраванняў і купілі тры апараты дазіметрычнага кантролю. Такім чынам, з'явілася магчымасць арганізаваць у Віцебску незалежны дазіметрычны пункт радыяцыйнага кантролю.

У ПАЦЯРПЕЎШЫЯ РАЁНЫ

З ДАНІІ — ЗА ПРАЎДАЙ

Па запрашэнню абласной арганізацыі Саюза журналістаў БССР у Гомель прыбыла група журналістаў з Даніі, якія прадстаўляюць цэнтральныя і правінцыяльныя газеты, інфармацыйныя агенцтвы і тэлебачанне.

У праграме візіту — знаёмства з горадам і вобласцю, з праблемамі, звязанымі з катастрофай на Чарнобыльскай АЭС, з ходам ліквідацыі яе вынікаў. Як падкрэслілі дацкія калегі, асноўная мэта паездкі — збор матэрыялу для поўнага і праўдзівага азнаямлення грамадзян Даніі са становішчам у пацярпеўшых раёнах. Журналісты разлічваюць, што іх выступленні ў друку і па тэлебачанні акажуць пазітыўны ўплыў на грамадскую думку краіны, будуць садзейнічаць актывізацыі дапамогі жыхарам пацярпеўшых раёнаў.

ЦУД-ЯГАДА

ЁСЦЬ ПАЧАТАК!

Першыя тоны буйнаплодных журавін, вырашчаных у падсобнай гаспадарцы «Почапава» на Піншчыне, паступілі ў гандлёвую сетку. Нарэшце атрыманы рэальны вынік вялікага і дарагога эксперымента. Мы помнім, з якой цікавасцю было сустрэта пяць гадоў назад паведамленне аб стварэнні тут першай у краіне штучнай плантацыі амерыканскіх журавін. Меліяратары рыхтавалі на парахонскіх балотах чэкі пры непасрэднай дапамозе спецыялістаў амерыканскай фірмы «Саміт лімітэд», вялі пасадку чаранкоў, дастаўленых самалётам з-за акіяна.

Журавінаводы разам з работнікамі аб'яднання «Палессеводбуд», вучонымі навукова-даследчага інстытута пладаводства і пінчанамі чакалі першага сапраўднага збору ўраджаю.

Сёння асноўны збор вядзецца практычна з 12 чэкаў, тых, што закладзены ў 1985 годзе. Чакаемы ўраджай— 25 тон. Убіраюцца сарты «сцівенс», «бенлір», «пілігрым», «сірлз». Асноўная частка прадукцыі рэалізуецца мясцовымі магазінамі. Некалькі тон перапрацоўвае Пінскі кансервавы завод. Гэта будуць «журавіны, цёртыя з цукрам».

Адно непакоіць гаспадарку. Ідзе час, а ўся тэхніка, перададзеная па кантракту амерыканцамі, практычна ў адным экземпляры. У любы момант яна можа выйсці са строю. На закупку новых механізмаў няма валюты, а айчынная прамысловасць ніяк не можа стварыць раўнацэнных агрэгатаў для прамысловага вырошчвання журавін.

УРАДЖАЙ-90

«Ураджай не той, што на палях, а той, што ў засеках» — відаць, гэтую прымаўку памятаюць усе. Балюча глядзець, як цяжка дастаецца нам «другі хлеб». Сёлетняй восенню, калі дажджы зрабілі палі цяжкапраходнымі для тэхнікі, катастрафічна не хапае людзей на копцы бульбы. Маладзечанскі раён — не выключэнне. Восьчаму ў полі працуюць школьнікі, студэнты, воіны. Дзякуючы гэтаму многія гаспадаркі ўжо да першых замаразкаў змаглі выбраць бульбу.

НА ЗДЫМКУ: завяршаецца ўборка бульбы на палях саўгаса імя Прытыцкага Маладзечанскага раёна.

НАТАТКІ КАМЕНТАТАРА

КОЖНЫ МАЕ ПРАВА ВЫБІРАЦЬ

Супярэчнасці, што падзялілі некалі «манalітнае» савецкае грамадства, узнікаюць цяпер ужо не толькі на будзённых, але і па святочных прычынах. Ажыўленыя спрэчкі, у прыватнасці, выклікае пытанне, якім чынам адзначаць 73-ю гадавіну Вялікага Кастрычніка. У той час як адны працягваюць лічыць дзень 7 лістапада вялікім і радасным усенародным святам, другія схільны разглядаць яго як трагічную дату, што нагадвае аб незлічоных ахвярах і стратах, панесеных краінай за гады Савецкай улады.

Палеміка вакол маючых адбыцца ўрачыстасцей разгортваецца ў момант, калі грамадская думка занята напружанымі пошукамі віноўнікаў усіх мінулых і цяперашніх бед, якія напаткалі шматпакутны народ.

Калі зусім яшчэ нядаўна адказнасць ускладалася амаль выключна на Сталіна і сталінізм, то сёння пад агнём крытыкі аказваюцца ўжо Ленін і бальшавікі. Вядома, аднак, што заснавальнік Савецкай дзяржавы кіраваўся ў сваёй дзейнасці прынцыпамі марксісцкага вучэння. І вось ужо робіцца вывад, падобны на той, да якога прыйшоў філосаф А. Цыпко ў апублікаваным у адным з апошніх нумароў «Нового мира» артыкуле: «за ўсімі жахамі... стаіць абагоўлены Карл Маркс і яго светапогляд».

Стоячы на такой пазіцыі, самы час адзначаць кастрычніцкі юбілей як дзень нацыянальнага смутку — бо рэвалюцыя была не чым іншым, як рэальным увасабленнем ідэй марксізму-ленінізму. Менавіта ў 1917 годзе, лічаць прыхільнікі гэтага пункту гледжання, Расія сышла з магістральнага шляху агульнасусветнага развіцця і ступіла на памылковы шлях, які завёў яе ў рэшце рэшт у тупік.

Многія людзі, аднак, не падзяляюць такіх поглядаў і захоўваюць вернасць артадаксальным падыходам да айчыннай гісторыі. У нашых няўдачах і цяжкасцях, па іх перакананню, вінаваты не ідэалы Вялікага Кастрычніка, а якраз наадварот — забыццё і скажэнне гэтых ідэалаў у наступную эпоху.

Ці можна адным ударам сакрушыць шматгадовы звычай? Разумеючы неадназначнасць адносін да рэвалюцыйнага юбілею, што выявілася сярод насельніцтва, кіраўнікі Саветаў Масквы і Ленінграда звярнуліся з заклікам не праводзіць 7 лістапада гэтага года святочнай дэманстрацыі працоўных, а абмежавацца ваенным парадам. Усё сучаснае становішча, крызіс у эканоміцы, цяжкасці з уборкай ураджаю, дэфіцыты і чэргі не выклікаюць якой-небудзь радасці.

Сітуацыя, на іх думку, такая, што маючыя адбыцца святы пры рэальна існуючых адносінах да падзей 73-гадовай даўнасці могуць перарасці ў шумныя палітычныя дыскусіі — баталіі паміж рознымі партыямі. Але час дыскусій прайшоў — прыйшла пара працаваць. Гараджанам прапаноўваецца прысвяціць вольныя дні падрыхтоўцы гарадоў да зімы — ліквідаваць усе каналы страты цяпла, аклеіць вокны, абабіць дзверы, забіць шчыліны. Можна зрабіць і масавыя восеньскія пасадкі кустоў у скверах.

Працаваць у святы заўсёды лічылася грахом, але, зразумела, не толькі і не столькі таму падобныя звароты выклікаюць рэзкі пратэст з боку партыйнага кіраўніцтва, якое расцэньвае іх як «закранаючыя гонар і годнасць нашай дзяржавы». «Неправамерныя і негрунтоўныя любыя спробы пазбавіць наш многанацыянальны народ яго галоўнага агульнадзяржаўнага свята, якое арганічна ўвайшло ў кожны савецкі дом, у кожную сям'ю,—гаворыцца ў апублікаванай Сакратарыятам ЦК КПСС заяве.— Мы не клічам да парадных шуміхі і пустых усхваленняў. Мы заклікаем вас захаваць жывую душу лістападаўскай урачыстасці, яе аб'ядноўваючую накіраванасць, гуманізм, дух салідарнасці і інтэрнацыяналізму. Не ўзмацняць разлад, а садзейнічаць духоўнаму яднанню і эканамічнаму ўздыму, пераадоленню крызіснай сітуацыі...»

Праз некалькі дзён пасля апублікавання заявы Сакратарыята Прэзідэнт СССР М. С. Гарбачоў выдаў Указ аб правядзенні ваенных і ваенна-марскіх парадаў у азнаменаванне Кастрычніцкай гадавіны. «А калі ўрачыстасць,— пракаменціравала гэты ўказ «Праўда»,— то будуць і маніфестацыі, і шэсці, і вулічныя гулянні».

Такім чынам, пазіцыі выразна вызначаны, і, хаця палярызацыя пунктаў гледжання ў наяўнасці, у гэтым, відаць, няма нічога страшнага. У грамадстве, пабудаваным на пачатках дэмакратыі і плюралізму, кожны мае права сам выбіраць, якому богу маліцца, на чый алтар прыносіць ахвяры, якія даты адзначаць і шанаваць. Тым не менш дасягненне нейкага кансенсусу ці кампрамісу — надзённая неабходнасць. Інакш па знамянальных днях будуць узнікаць узаеманеразуменне, неразбярыха і разнабой, і грамадзяне рызыкуюць быць падобнымі на вядомы персанаж з рускага фальклору, які звяртаў на сябе ўвагу тым, што плакаў на вяселлях і пускаўся ў скокі на пахаваннях.

...Як і любы чалавек, усякая краіна спраўляе свой дзень нараджэння. 7 лістапада — дзень нараджэння Савецкай дзяржавы, якая, падабаецца гэта камусьці ці не, да сённяшняга дня з'яўляецца адной з буйнейшых і вядучых сусветных дзяржаў. Калі ў выніку свабоднага волевыяўлення народаў на адной шостай частцы зямлі ўзнікне новае дзяржаўнае ўтварэнне, натуральна, з'явяцца і новыя святы, юбілейныя даты, памятныя дні.

Будзем цвяроза глядзець на рэчы: пытанне аб святах — гэта перш за ўсё пытанне аб буднях. Чырвоныя даты календара існуюць пастолькі, паколькі вылучаюцца на фоне звычайнай паўсядзённасці, часам шэрай і змрочнай. А з гэтай жа паўсядзённасці ў асноўным і складаецца асабістае жыццё кожнага з нас, а значыць, і наша грамадскае быццё. Задача, такім чынам, заключаецца ў тым, каб надрукаваныя чорнай фарбай дні не аказаліся чорнымі і па сваёй сутнасці.

Уладзімір РЭЗНІЧЭНКА.

ЖЫЦЦЁ ПРАВІНЦЫІ

З НАДЗЕЯЙ ВЫЙСЦІ Ў ЛЮДЗІ

БАДАЙ, адна з самых устойлівых, непадуладных часу рыс правінцыяльнасці — імкненне да перабольшвання. Прамую заасфальтаваную вуліцу з цагельнымі дамамі ў правінцыі гучна назавуць праспектам, гасцініцай — няўтульную абшарпаную начлежку, дзе ўсе выгоды ў канцы калідора, паркам — запушчаны кавалак зямлі, які хаатычна і без густу засаджаны дрэвамі, Домам ці Палацам культуры — непрывабную тыповую будыніну, куды ў асноўным ходзяць у кіно і на танцы.

Таму першае, што я зрабіў пасля камандзіроўкі ў Стоўбцы, зазірнуў у акадэмічны слоўнік, каб пераканацца ў тым, наколькі дакладна ўжываюць там асобныя панцці. Знаёмства з шэрагам мясцовых прадпрыемстваў пасеяла нядобрую падазронасць да стаўбчан у замшэлым правінцыялізме. Слоўнік, трэба прызнацца, умацаваў яе.

Толькі ў правінцыі дадумаюцца самую што ні ёсць радавую бойню буйной рагатай жывёлы ўзвесці ў ранг мясакамбіната. Камбінат, згодна слоўніка, буйное прамысловае прадпрыемства, якое аб'ядноўвае некалькі звязаных паміж сабой па тэхналагічнаму працэсу вытворчасцей. Да так званага стаўбцоўскага мясакамбіната, як ні круці, гэта тлумачэнне не падыходзіць. Як была некалі «за польскім часам» бойня, дзе, заўважце, акрамя першаснай апрацоўкі свініны, яшчэ і каўбасы выраблялі, так і засталася бойняй. Пры Савецкай уладзе яе аднойчы назвалі птушкакамбінатам. Тады на суседнім возеры гадавалі качак. Потым зноў перапрафілявалі. І вось ужо некалькі дзесяцігоддзяў бойня ва ўсіх паперах і справаздачах фігуруе як мясакамбінат. За гэты час тое-сёе пераабсталявалі, аднавілі, узвялі, мадэрнізавалі, напрыклад, халадзільнік з'явіўся. Аднак ёмістасць яго даўно не адпавядае патрэбам.

Ну, скажыце, як можна паўсаматужную вытворчасць па выпуску пячэння і штучнага мёду, а ў сезон — яблычнага соку назваць заводам?! Няхай і пладова-агародніным. Імя яму — арцель. І то з вялікім допускам. Праца на заводзе цяжкая, пераважна ручная. Механізмы зношаныя, дабітыя. У цэхах цесна, горача. Тэхналогія вытворчасці прымітыўная.

Ахалоджваюць пячэнне пры адкрытых вокнах на скразняку. Захварэць жанчынам, якіх тут большасць, вельмі лёгка. А заробкі, між тым, слабыя. Рабочыя з усімі надбаўкамі атрымліваюць усяго 160 пры сярэднямесячнай зарплаце ў краіне 257 рублёў. Не дзіўна, што людзі тут не трымаюцца, пры наяўнасці лепшага пакідаюць завод без ваганняў.

Навасвержанскі лесазавод, хаця там і працуе каля 500 чалавек, таксама мала падобны на завод у сучасным разуменні. Ну, вялікая, больш-менш механізаваная майстэрня па вырабу піламатэрыялаў і драўляных паўфабрыкатаў: мэблевых нарыхтовак, паркету, тары.

Побач з лесазаводам знаходзіцца ДАК — дрэваапрацоўчы камбінат. Там у неспрыяльных умовах пры надзвычайнай шчыльнасці выкарыстання вытворчых плошчаў наладжаны выпуск кухань, хлебніц і г. д. На мой погляд, назаві камбінат мэблевым цэхам, то істотнай памылкі не было б.

З усіх прадпрыемстваў у Стоўбцах, дзе я пабываў, назве завода адпавядае толькі невялікі малаказавод. Такі выгляд ён набыў пасля капітальнай рэканструкцыі, у ходзе якой, па сутнасці, было пабудавана новае прадпрыемства. Раней гэта быў прамежкавы пункт на шляху малака з раёна ў Мінск. Яго тут прымалі з гаспадарак, сепарыравалі і адпраўлялі далей на глыбокую перапрацоўку аж у Мінск.

Гэтыя пералічаныя прадпрыемствы і ўвасабляюць эканамічны патэнцыял райцэнтра. Ёсць яшчэ, як і ўсюды, будаўнічыя арганізацыі, аўтапарк, вузел сувязі і іншыя, неабходныя для жыццезабеспячэння гараджан установы, майстэрні. Магутнасцю, як бачым, стаўбцоўская прамысловасць не вызначаецца. Недасведчанаму чалавеку паслухаць — завод, камбінат... А на справе — прымітывізм, адсталасць.

СЛОВА «правінцыя» мы з гаворым зрэдку. Мы прывучаны ўжываць бюракратычнае і недакладнае «раён», «райцэнтр». Быццам гэтае «раяніраванне» больш трапна перадае сэнс назвы аддаленай ад сталіцы мясцовасці. Свае раёны, дарэчы, ёсць і ў Мінску. Мне, напрыклад, па душы старадаўняе слова «правінцыя». Мецъ з часам дом ці кватэру ў правінцыі, не саромецца быць правінцыялам, зразумела, пры станоўчым выніку перабудовы, думаецца, будзе бясспрэчнай перавагай. Правінцыя стане жаданым, прывабным і прыемным ва ўсіх адносі месцам камфартабельн жыхарства ўсіх без выключэння ўзроставых груп насельніцтва. Але калі тое свята яшчэ будзе!

Сёння пакуль даводзіцца канстатаваць адваротнае: лёгкае, значна менш прыс саванае, чым у Мінску, жытло пенсіянераў, адсутнасць сацыяльных перспектыў, вузкасць прафесійнага выбару, немагчымасць цікава і змястоўна адпачываць — у юнакоў і дзяўчат. Не «агні вялікіх гарадоў», а хутчэй надзеі няблага ўладкавацца ў жыцці вымушаюць маладых людзей пакідаць малую бацькаўшчыну. Правінцыя няўхільна старэе і пусцее. Працэс, які будзе мець цалкам прадказальны вынік. У прыватнасці, найвастрэйшы дэфіцыт рабочай сілы.

Сярод райцэнтраў рэспублікі Стоўбцы знаходзяцца далёка не ў горшым стане. Электрычка, сучасная аўтастрада злучаюць з Мінскам, што дае пэўныя плюсы і мінусы. Па ўсіх астатніх параметрах Стоўбцы звычайная правінцыя, з кучай шматлікіх застарэлых праблем і праблемак.

І вытокі гэтай правінцыяльнасці тыя ж, што і ў іншых рэгіёнах: эканамічная бяспраўнасць маленькіх гарадоў, поўная, амаль каланіяльная гаспадарчая залежнасць ад цэнтра, непераадольныя бюракратычныя бар'еры, якія не дазваляюць падключыць «сваю» эканоміку да вырашэння сацыяльных пытанняў. Вызначэнне «свая» не выпадкова ўзята ў двукоссе. Пераважная большасць прадпрыемстваў належыць розным ведамствам у Мінску. Яны і забіраюць ільвіную долю прыбытку.

Менавіта ў сталічных кабінетах дадумаліся ўзнёсла назваць бойню мясакамбінатам. Магчыма, разлічвалі: дзякуючы тэхнічнаму пераабсталяванню, яны паступова стануць сапраўднымі прамысловымі прадпрыемствамі. Не сталі, бо ў цэнтра, які доўга хварэў гігантаманіяй, заўсёды не хапала аднаго — двух мільёнаў на рэканструкцыю правінцыяльнага заводзіка, затое шчодра і бяздумна трацiліся мільярды на велічныя праекты, якія аказаліся эканамічным блефам. Правінцыя ўсё чакае сваёй чаргі «ў наступнай пяцігодцы»...

А магчыма, называючы майстэрню заводам, меркавалася такім чынам узняць аўтарытэт дробных паўсаматужных прадпрыемстваў, надаць ім статус больш-менш самастойных прамысловых адзінак. Але выйшла не што іншае, як гульня ў словы. І, на мой погляд, гучыць гэта як насмешка, абраза тых, хто, напрыклад, працуе на стаўбцоўскім мясакамбінаце.

Яго гаспадарчая дзейнасць — красамоўная ілюстрацыя прыгнятальных парадкаў, якія ўстанавіліся паміж цэнтрам і правінцыяй яшчэ ў гады сталінскай індустрыялізацыі. Вялася яна, як вядома, за кошт жорсткага абірання вёскі. Традыцыі той эканамічнай палітыкі працягваюцца і сёння. Манаполіі-ведамствы свой дыктат, аднабаковы інтарэс даволі ўдала камуфлююць пад шыльдай філіялаў у невялікіх гарадках. У Стоўбцах іх — дзевяць. І падавалася размяшчэнне філіялаў як клопат аб развіцці правінцыі. Ну як жа, з'яўленне філіяла буйнога вытворчага аб'яднання ў заштатным райцэнтры заўсёды асацыявалася з дапамогай горада вёсцы, сціраннем славутых межаў паміж імі. Так адкрываліся новыя рабочыя месцы, нейкія выгады атрымліваў горад, раён у цэлым. Праўда, меў драбязу, адчэпнае. Але на бязрыб'і і рак рыба.

У правінцыі бачылі несправядлівасць падобных эканамічных адносін, аднак каму паскардзішся? Хто быў гаспадаром на сваёй тэрыторыі — райсавет, гарсавет? Усё было падуладна цэнтру.

— Быць філіялам — незайздросная доля,— прызнаўся мне Э. Худушын, дырэктар стаўбцоўскага мясакамбіната, які шмат гадоў падпарадкоўваўся галаўному прадпрыемству ў Мінску.

Але калі ў абласных і рэспубліканскіх ведамствах маюць справу з філіялам, ніжэй стаячым структурным падраздзяленнем, то «на месцах», у правінцыі — з жывымі людзьмі, якім для нармальнага існавання шмат чаго патрабуецца: жыллё, паслугі, прадукты і тавары, месцы ў дзіцячых садзіках, школах, бальніцах. Са сваімі просьбамі, праблемамі людзі звяртаюцца ў мясцовыя органы ўлады, дзе не заўсёды ў парламенцкай форме дзеляцца набалелым. Асабліва пры адмоўным адказе. Спасылкі на адсутнасць сродкаў і правоў у Савета наведвальнікі ў разлік не прымаюць. І на крык, здараецца, зрываюцца, бяздушнымі бюракратамі абзавуць. А колькі глухой, яшчэ не выказанай нездаволенасці накапілася ў народа, у даным выпадку — жыхароў правінцыі.

ГРЫМАСЫ ведамаснай эканомікі, якія людзі назіраюць штодзень, не надаюць ім аптымізму, наводзяць на невясёлы роздум. Трэба адзначыць, што сённяя эканамічная самаадукацыя насельніцтва ідзе амаль аднолькавымі тэмпамі з палітызацыяй грамадства. У сувязі з гэтым узнікаюць канкрэтныя пытанні. Наіўныя правінцыялы ніяк не могуць зразумець пераваг і глыбокага сэнсу затратных метадаў гаспадарання. Якая выгада са Стоўбцаў дзесяцігоддзямі вазіць мяса ў Мінск, адтуль у Стоўбцы — мясныя прадукты? Ці не прасцей наладзіць іх выпуск на месцы? Гэта ж колькі грошай можна зберагчы на эканоміі транспартных расходаў. І чаму мяса мясцовыя жыхары павінны купляць у адрозненне ад мінчан па высокай кааператыўнай цане?

У раёне ёсць цагельны і лясны заводы, лясгас, а цэглы і піламатэрыялаў на пабудову дома свабодна не купіш. Куды яны знікаюць?

Людзі старэйшага ўзросту памятаюць: гадоў 20—25 назад стаўбцоўскі пладова-гародніны заводзік выпускаў 140 назваў харчовых прадуктаў. У асноўным за кошт перапрацоўкі мясцовай сыравіны. Трохі завозілі са стараны вішань, яблык, сліў. Астатняе — грыбы, капусту, агуркі, памідоры, брусніцы, чарніцы, іншыя ягады і садавіну — пастаў… сем нарыхтоўчых пунк… раёне. Заводзік тады выпускаў 12 назваў безалкагольных напіткаў, 12 — кандытарскіх вырабаў. Быў і каўбасны цэх пры ім.

Неўзабаве пачалася барацьба за сп… лізацыю і канцэнтрацыю… ад яе марку рэзка скарацілі асартымент прадукцыі.

Наступнае пытанне стаўбчане ставяць весела, я б сказаў — азартна і з самаўпэўненасцю, з якой звычайна задаюць недаступную сярэдняму розуму шараду. Пытанне датычыць двух родных прадпрыемстваў — дрэваапрацоўчага камбіната (ДАК) і лесазавода. Размешчаны яны побач, а вось агульнага ніяк не знойдуць, бо належаць розным ведамствам. Лесазавод, які выпрацоўвае дэфіцытны шпон,— Міністэрству лясной і дрэваапрацоўчай прамысловасці БССР. ДАК падпарадкоўваецца абласному ўпраўленню мясцовай прамысловасці і ў вялікай колькасці выкарыстоўвае шпон. Яго камбінату хранічна не хапае. У пошуках шпону за сотні кіламетраў ідуць са Стоўбцаў машыны — у Мазыр, Пінск, Бабруйск. У лесазавода свае кола спажыўцоў шпону, сярод якіх ДАК не значыцца.

Абсурднасць становішча відавочная. Колькі разоў мясцовыя ўлады ўгаворвалі адпаведныя інстанцыі ўвязаць нарэшце інтарэсы гэтых прадпрыемстваў. Але ведамасная раз'яднанасць, абыякавасць да чужых і агульных праблем мацнейшыя за доказы цвярозага розуму, за нармальную логіку ўсіх узятых разам аргументаў і фактаў. Вось і атрымліваецца, што калі жыццё прысціне, то кіраўнікам прадпрыемстваў даводзіцца абыходзіць інструкцыі і міністэрскія забароны.

Сёлета на гэтыя «прамыя» сувязі надзеі слабыя. Пасля цяганіны і ўпартай барацьбы раён адбіў у ДАКа цагельны завод. Цяпер ён знаходзіцца на балансе калгаса «Радзіма Я. Коласа» і ўсёй яго прадукцыяй да апошняй цагліны, да вялікай радасці кіраўнікоў тутэйшых гаспадарак, распараджаюцца ў Стоўбцах. Гэта, без правінцыяльнага перабольшвання скажам, падзея далёка не раённага маштабу. І заключаецца яна не толькі ў тым, што было зламана несправядлівае размеркаванне цэглы. Завод яе выпрацоўвае 9 мільёнаў штук у год, а раёну даставалася ўсяго 70 тысяч, хаця гліна, вада і працоўныя рэсурсы — мясцовага пахаджэння. Справа ў іншым — адбыўся выхад прадпрыемства з галіны. Праўда, з боем, але ўсё ж... Падзея, якая патрабуе ўважлівага вывучэння і асэнсавання.

А ПАКУЛЬ зазначым, што ў Мікалаеўшчыне — на радзіме Я. Коласа неўзабаве можа пачацца ў пэўным сэнсе сацыяльная рэвалюцыя, накіраваная на адначленне і вызваленне вёскі ад кабалы ведамстваў. Мікалаеўшчына — прыгожы і вядомы куток Беларусі ў заняпадзе, даведзены да апошняй рысы. Дарогі разбітыя, няма дзіцячага садзіка, Дома культуры, жыллё не будуецца, газіфікацыі, водаправодам ніхто не займаўся.

Былыя гаспадары цагельнага завода, яшчэ трох арганізацый, размешчаных у Мікалаеўшчыне, ні капейкі не ўкладвалі ў яе добраўпарадкаванне. Затое перацягнулі да сябе амаль усё працаздольнае насельніцтва вёскі — каля тысячы чалавек, пакінуўшы за мясцовымі ўладамі права клапаціцца пра іх.

Але што значыць права, не падмацаванае заканадаўчымі актамі, сродкамі, рэсурсамі? Дэкларацыя, не болей таго. Цяпер жа ў Мікалаеўшчыне, здаецца, з'явіліся матэрыяльныя магчымасці. Цэглу ў раёне (пасля рэканструкцыі завода, які таксама знаходзіцца ў аварыйным стане) думаюць размяркоўваць наступным чынам: 4,5—5 мільёнаў штук — на ўласныя патрэбы, астатняе будуць прадаваць суседнім раёнам, абменьваць на патрэбную прадукцыю. Для Мікалаеўшчыны з'явіўся свет у канцы тунеля: у хуткім часе мяркуецца распачаць важныя для вёскі пабудовы.

Свае хваробы, часта хранічныя і запушчаныя, праблемы ёсць на кожным правінцыяльным прадпрыемстве. Яны, нібы багна, зацягваюць, звязваюць па руках і нагах, не даюць мясцовым кіраўнікам спыніцца-азірнуцца, каб прадпрыняць нешта вартае, рызыкнуць дзеля камерцыйнага поспеху. А гэта немагчыма без адпаведных сродкаў, самастойнасці, укаранення новых тэхналогій, мадэрнізацыі і пашырэння вытворчых магутнасцей. Адкуль тады возьмуцца новыя тавары?

Добрыя перспектывы ёсць амаль у кожнага стаўбцоўскага прадпрыемства. Чаму б на базе былой па…кай бойні не стварыць сучасны камбінат і не выпускаць там мінімум 30 назваў мясных вырабаў?! Няўжо гэта так цяжка? Цвярозы розум падказвае: аб'яднаць сілы і вопыт кадраў лесазавода і ДАКа і ўзвесці мэблевую фабрыку. Ды мала якое прадпрыемства можна было б наладзіць з вялікай выгадай для правінцыі, вобласці, рэспублікі.

У абыдзенай увагай з боку дзяржавы правінцыі, прыніжанай жорсткай цэнтралізацыяй, абабранай ведамаснай эканомікай, была і існуе пакуль адна надзея выйсці ў людзі. Гэта чакаць і спадзявацца на тое, што калі-небудзь высокае сталічнае кіраўніцтва вырашыць на яе тэрыторыі «пасадзіць» буйны завод, камбінат ці іх філіял.

Л. ТУГАРЫН.

НАЛЕЖАЦЬ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

ЛІХТАРЫК ЖЫЦЦЯ У. ІГНАТОЎСКАГА

«Узяўшы ў рукі ясны ліхтарык, павінны мы крок за крокам абысці мінулае нашай бацькаўшчыны».

Напісаўшы гэтыя словы ў 1921 годзе ў прадмове да другога выдання свайго «Кароткага нарыса гісторыі Беларусі», Усевалад Ігнатоўскі нават уявіць не мог, што вызначаная ім задача паўстане з новай актуальнасцю аж у сярэдзіне 80-х. І гісторыкам у кантэксце новай з'явы, якая атрымае назву перабудовы, зноўку прыйтых, хто ў тэорыі і на практыцы ўнёс найбольшы ўклад у справу дзяржаўнага самавызначэння беларускага народа, яго сацыяльна-эканамічнага і культурнага адраджэння ў супольнасці з іншымі народамі СССР, хто заклаў трывалы падмурак беларускай савецкай навукі, гістарычнай — у асаблівасці.

ВЫБАР ШЛЯХУ

Пачнём ад вытокаў. Яны ў вёсцы Такары Брэсцкага павета Гродзенскай губерні. Тут 19 сакавіка 1881 года ў сям'і народнага настаўніка (які пазней стаў святаром) ён нарадзіўся. Тут прайшло яго дзяцінства. Беднаватае, але ж на вольнай прыродзе, сярод сялян, у сямейнай атмасферы, якая, дзякуючы бацьку, была адметная духоўнасцю, спачуваннем гаротнаму жыццю сялянства, незадаволенасцю існуючымі парадкамі. Такое кантрастнае спалучэнне суровай рэчаіснасці з цягай да высокай духоўнасці часта спрыяе ранняму абу[...]нню ў дапытлівай душы [...]аналюбства і вальнадумства. Што і адбылося з Усевaладам. Ён рана ўспрыняў погляды бацькі і ўжо падчас навучання ў Віленскай духоўнай семінарыі прымаў актыўны ўдзел у рэвалюцыйных выступл[...]х моладзі, за што і быў в[...]чаны.

Працягваць вучобу давялося ў Магілёўскай семінарыі, якую скончыў у 1902 годзе. Адразу паступіў у Пецярбургскі універсітэт на гісторыка-філалагічны факультэт. У асяроддзі разначынцаў, рэвалюцыйнага студэнцтва, у прасякнутай рэвалюцыйнымі токамі атмасферы сталіцы ён і вызначае свой палітычны выбар, далучыўшыся да партыі эсэраў. За ўдзел ў антыўрадавых дэманстрацыях, у друкаванні і распаўсюджванні лістовак быў арыштаваны, двойчы высылаўся: першы раз на кароткі тэрмін па месцы жыхарства ў Гродзенскую губерню, другі — у Аланецкую, у гарадок Ладэйнае Поле (зараз Ленінградская вобласць). Тут сустрэў Марыю Арэф'еву, таксама высланую за рэвалюцыйную дзейнасць, дачку вядомага па тым часе народніка. Пакахалі адзін аднаго, неўзабаве пажаніліся. Тут 4 ліпеня 1909 года нарадзіўся іх першынец — сын Міхаіл.

Рэвалюцыйная дзейнасць, арышты і высылкі не толькі не аслабілі, а нават узмацнілі імкненне да ведаў, жаданне атрымаць сістэматычную адукацыю. Адбыўшы ссылку, па фальшывым пасведчанні аб палітычнай надзейнасці У. Ігнатоўскаму ўдаецца паступіць у Юр'еўскі (сёння Тартускі) універсітэт, пасля заканчэння якога працуе выкладчыкам прыватнай гімназіі Вінаградавай у Вільні. У 1912 годзе сям'я Ігнатоўскіх папоўнілася яшчэ адным сынам, якога назвалі Юрыем, а праз два гады і трэцім — Валянцінам. Але грымнула вайна, падкаціцца да роднага парога, прымусіла паднімацца з абжытага месца. Мінск — першы горад, куды эвакуіруецца сям'я Ігнатоўскіх. Усевалад Макаравіч працуе выкладчыкам гісторыі і эканамічнай геаграфіі ў Мінскім настаўніцкім інстытуце (сярэдняя навучальная ўстанова). Але надоўга: вайна прыйшла і на Беларусь, падняла, выцягнула ў бясконцыя бежанскія калоны, паставіла пад ружжо, апаліла непапраўнай бядой, звяла ў магілу мільёны яе жыхароў, можна сказаць, падарвала фізічныя і духоўныя сілы нацыі. Як аднавіць іх, узняць? На гэта пытанне прыйдзецца шукаць адказ і У. Ігнатоўскаму.

Ну, а пакуль яго таксама падхоплівае віхор ваеннага ліхалецця. Ён паспявае адвезці сям'ю на радзіму жонкі — у сяло Боцманава Балашоўскага павета, што ў Саратаўскай губерні, а сам разам з інстытутам у 1915 годзе эвакуіруецца ў Яраслаўль.

У гэты складаны і бурлівы час палітычная пазіцыя У. Ігнатоўскага схілялася ўлева, паступова збліжалася з платформай беларускага нацыянальнага руху ў яго рэвалюцыйна-дэмакратычнай плыні. На такіх пазіцыях стаяла аўтаномная эсэраўская арганізацыя «Наш край», створаная пры яго актыўным удзеле ў Мінскім настаўніцкім інстытуце. Але вось парадокс: у тым жа 1915 годзе У. Ігнатоўскі атрымлівае ўзнагароду — ордэн св. Станіслава трэцяй ступені пры адначасовым прысваенні чына калежскага асэсара. А перад тым прымае ўдзел у выданні зборніка, прысвечанага 300-годдзю дынастыі Раманавых.

Праз шмат гадоў гэтыя факты яго біяграфіі будуць кваліфікаваны «як яскрава контррэвалюцыйнае выступленне», паслужаць падставай для абвінавачвання яго ў манархічных поглядах. Вульгарна-сацыялагічны падыход, неразборлівасць у сродках — відавочныя. Між тым зборнік уяўляў сабой усяго толькі апісанне юбілейных урачыстасцей у Віленскай акрузе, выдаваўся ён па распараджэнню папячыцеля акругі камісіяй выкладчыкаў гімназіі і вучылішча Вільні — усяго семнаццаць чалавек, у тым ліку Ігнатоўскі. Ці мог ён, малады педагог, які пільна хаваў сваё паднаглядное мінулае, адмовіцца ад удзелу ў падрыхтоўцы зборніка, рызыкуючы быць выкрытым? І ці быў у гэтым сэнс? Відаць — не. У іншым святле бачацца і ўзнагарода, калі ўлічыць, што па [...]часных парадках настаўнікі [...]азій перыядычна, пасля пэўнага тэрміну службы (нават не індывідуальна, а спісам) прадстаўляліся і да ордэна, і да чына. Калі аб чым і сведчаць гэтыя факты, дык аб высокім прафесійным і разам з канспіратыўным майстэрствам У. Ігнатоўскага.

Не бяздзейнічаў Усевалад Макаравіч і ў Яраслаўлі, дзе заспела яго Лютаўская рэвалюцыя. Застаючыся на платформе левых эсэраў, з якімі супрацоўнічалі бальшавікі, ён прымаў удзел у рабочых і салдацкіх дэманстрацыях супраць царызму, ва ўсталяванні Савецкай улады ў горадзе.

У РЭЧЫШЧЫ НАЦЫЯНАЛЬНАГА РУХУ

Рэвалюцыя дала магчымасць легальнай палітычнай дзейнасці, што і паспяшаўся выкарыстаць У. Ігнатоўскі. Думкі і намаганні яго пры гэтым набываюць акрэслены напрамак — як мага больш паспрыяць нацыянальнаму, сацыяльна-эканамічнаму адраджэнню роднага краю. Шляхі дасягнення мэты ён шукае свае, хаця пакуль што і на ранейшай у галоўным вынове. У маі 1917 года арганізацыя «Наш край» пад кіраўніцтвам Ігнатоўскага была пераўтворана ў арганізацыю «Маладая Беларусь», праграма якой арыентавалася на Беларускую сацыялістычную грамаду — нацыянальную партыю леванародніцкага кірунку. Гэта, відаць, і паслужыла высновай для абрання яго, не члена БСГ, у склад часовага ЦК партыі на чэрвеньскай канферэнцыі. Разам з тым Ігнатоўскі не парывае і з партыяй левых эсэраў, вядзе па даручэнню яе яраслаўскай арганізацыі агітацыйную і арганізацыйную работу.

У Яраслаўлі ён з трывогай ловіць кожную вестачку з палаючай у агні вайны, акупіраванай германскімі войскамі Беларусі. Але вось заключаны Брэсцкі мір, умовы якога даюць магчымасць вярнуцца з эвакуацыі ў Мінск і настаўніцкаму інстытуту. У. Ігнатоўскі, абраны ўжо старшынёй педагагічнага савета, г. зн. фактычна рэктарам, ад'язджае спачатку ў Мінск, а потым у Маскву, дзе наладжвае кантакты, абмяркоўвае пытанні вяртання настаўніцкага інстытута ў Мінск з Беларускім нацыянальным камісарыятам (Белнацкомам), з Цэнтральным бюро камуністычных секцый РКП(б). Але па-ранейшаму застаецца ў партыі эсэраў.

У Маскве ён упершыню сустрэўся з З. Жылуновічам, у тую пару сакратаром Белнацкома, вядомым ужо беларускім паэтам і аўтарытэтным лідэрам рэвалюцыйна - дэмакратычнага крыла беларускага нацыянальнага руху, якое ён разам з А. Чарвяковым прывёў пад сцягі бальшавікоў. Кароткая афіцыйная размова паклала пачатак іх будучым працяглым і няпростым адносінам супрацоўніцтва, сяброўства, загадкава азмрочаным раптоўным адчужэннем. Праз гады, нагадваючы аб гэтай сустрэчы, Змiцер Хведаравіч адзначыць, што Ігнатоўскі аказаў на яго «добрае ўражанне добра падрыхтаванага ў гэтай галіне (гісторыі) чалавека».

Летам 1918 года У. Ігнатоўскі разам з калектывам настаўніцкага інстытута вяртаецца ў яшчэ акупіраваны немцамі Мінск.

...дзецца распальваць амаль патушаны ў змрочную пару сталінічыны і застою ясны ліхтарык. Каб высвятліць дарогу да праўды гісторыі, ачысціць яе ад свядомых і несвядомых скажэнняў, ілжы, каб аднавіць на скрыжалях яе выкрасленыя, запэцканыя некалі імёны сумленных сыноў народа.

І зусім не думаў ён, не гадаў, што напісаныя ім словы прагучаць своеасаблівым запаветам будучым даследчыкам яго ўласнага жыцця і дзейнасці. Таму што заўсёды не аб славе — аб справе, аб людзях, роднай Беларусі дбаў. Таму што не мог прадбачыць трагічнага абрыву свайго жыцця, яркі ліхтарык якога ўсяго праз дзесяць год ён патушыць сам: каб не скарыцца сцюдзёным вятрам хлусні і знявагі, каб не здрадзіць сабе і свайму народу. Таму што не ўяўляў свайго пакутлівага жыцця пасля смерці: пад заслонай маўчання, з кляймом «нацдэм», «вораг народа».

Кляймо знята. Заслона падымаецца, і на авансцэне сучаснай гісторыі ўсё больш выразна паўстае магутная постаць Усевалада Ігнатоўскага — рэвалюцыйнага змагара, выдатнага палітыка, таленавітага вучонага-гісторыка, аднаго з ...

(Заўвага: абзац «Кляймо знята...» у арыгінале: «Кляймо знята. Заслона падымаецца, і на авансцэне супярэчлівай і шматпакутнай, гаротнай і гераічнай гісторыі Беларусі сярод найбуйнейшых яе дзеячаў усё больш выразна паўстае магутная постаць Усевалада Ігнатоўскага — рэвалюцыйнага змагара, выдатнага палітыка, таленавітага вучонага-гісторыка, аднаго з»)

Іларыён ІГНАЦЕНКА,
Аляксей КАРОЛЬ.

(Працяг будзе).

ЧУЖОГА ГОРА НЕ БЫВАЕ

Кіраўнікі французскіх скаўтаў у Ліёне — нацыянальны саветнік Мішэль Асторг і дэпартаменцкі саветнік Жан-Луі Лерк упершыню ў складзе дэлегацыі свайго дэпартамента прыязджалі ў Мінск, але ў Беларускім аддзяленні Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна прымалі іх, як даўніх добрых сяброў.

Гэтым летам 1 235 трынаццаці-пятнаццацігадовых школьнікаў з забруджаных пасля Чарнобыля раёнаў рэспублікі змаглі адпачыць у 15 краінах Заходняй Еўропы дзякуючы міласэрнай акцыі Дзіцячага фонду і Міжнароднага Бюро скаўтаў. У Ліёне ў скаўцкіх лагерах і ў сем'ях гасцілі выхаванцы сіроцкай школы-інтэрната з Пінска. Дамоў дзеці вярнуліся загарэлыя, вельмі задаволеныя паездкай, поўныя самых радасных уражанняў. Аб гасціннасці гаспадароў гаварылі і шматлікія падарункі, сувеніры... Расказваючы аб выніках правядзення акцыі ў Ліёне, Мішэль Асторг і Жан-Луі Лерк адзначылі, як старанна рыхтаваліся скаўты да сустрэчы, што будуць рады ўбачыць сваіх юных знаёмых зноў, збіраюць для іх падарункі. Кіраўнікі скаўтаў гатовы абмеркаваць прапановы па супрацоўніцтву непасрэдна з рэспубліканскім аддзяленнем Дзіцячага фонду, аказанню дапамогі дзецям. Сваёй салідарнасцю скаўты, як падкрэслілі госці, гатовы на справе даказаць, што чужога гора не бывае, зямля — наша планета — агульны дом для міру і ўзаемадапамогі людзей.

Л. ГРАМОВІЧ,
рэферэнт Беларускага рэспубліканскага аддзялення Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна.

МЕРЫДЫЯНАМІ ДРУЖБЫ

Традыцыйным стаў абмен групамі старшакласнікаў паміж гарадамі-пабрацімамі Габравам і Магілёвам. Летам на Магілёўшчыне пабывалі 30 балгарскіх школьнікаў. Іх працоўны семестр праходзіў у прыгарадным аграрадніцкім саўгасе аграгандлёвай фірмы «Днепр». У праграме знаходжання навучэнцаў — экскурсіі па памятных мясцінах Беларусі, сустрэчы з савецкай моладдзю на вечарах інтэрнацыянальнай дружбы.

Адначасова ў прыгараднай гаспадарцы Габрава працавала група магілёўскіх старшакласнікаў. Да сустрэч з балгарскімі равеснікамі школьнікі падрыхтавалі дзве канцэртныя праграмы, складзеныя з песень і танцаў Беларусі і народаў СССР.

НА ЗДЫМКУ: сабраны рукамі габраўскіх дзяцей гарошак паступіў у гандлёвую сетку Магілёва.

Фота С. ЖАЛУДОВІЧА.

ЖЫЦЦЁ ПРАВІНЦЫІ

З НАДЗЕЯЙ ВЫЙСЦІ Ў ЛЮДЗІ

БАДАЙ, адна з самых устойлівых, непадуладных часу рыс правінцыяльнасці — імкненне да перабольшвання. Прамую заасфальтаваную вуліцу з цагельнымі дамамі ў пагінцы гучна назавуць праспектам, гасцініцай — няўтульную абшарпаную начлежку, дзе ўсе выгоды ў канцы калідора, паркам — запушчаны кавалак зямлі, які хаатычна і без густу засаджаны дрэвамі, Домам ці Палацам культуры — непрывабную тыповую будыніну, куды ў асноўным ходзяць у кіно і на танцы.

Таму першае, што я зрабіў пасля камандзіроўкі ў Стоўбцы, зазірнуў у акадэмічны слоўнік, каб пераканацца ў тым, наколькі дакладна ўжываюць там асобныя паняцці. Знаёмства з шэрагам мясцовых прадпрыемстваў пасеяла нядобрую падазронасць да стаўбчан у замшэлым правінцыялізме. Слоўнік, трэба прызнацца, умацаваў яе.

Толькі ў правінцыі дадумаюцца самую што ні ёсць радавую бойню буйной рагатай жывёлы ўзвесці ў ранг мясакамбіната. Камбінат, згодна слоўніка, буйное прамысловае прадпрыемства, якое аб'ядноўвае некалькі звязаных паміж сабой па тэхналагічнаму працэсу вытворчасцей. Да так званага стаўбцоўскага мясакамбіната, як ні круці, гэта тлумачэнне не падыходзіць. Як была некалі «за польскім часам» бойня, дзе, заўважце, акрамя першаснай апрацоўкі свініны, яшчэ і каўбасы вырабілі, так і засталася бойняй. Пры Савецкай уладзе яе аднойчы назвалі птушкакамбінатам. Тады на суседнім возеры гадавалі качак. Потым зноў перапрафілявалі. І вось ужо некалькі дзесяцігоддзяў бойня ва ўсіх паперах і справаздачах фігуруе як мясакамбінат. За гэты час тое-сёе пераабсталявалі, аднавілі, узвялі, мадэрнізавалі, напрыклад, халадзільнік з'явіўся. Аднак ёмістасць яго даўно не адпавядае патрэбам.

Ну, скажыце, як можна паўсаматужную вытворчасць па выпуску пячэння і штучнага мёду, а ў сезон—яблычнага соку назваць заводам?! Няхай і пладова-агароднінным. Імя яму—арцель. І то з вялікім допускам. Праца на заводзе цяжкая, пераважна ручная. Механізмы зношаны, дабітыя. У цэхах цесна, горача. Тэхналогія вытворчасці прымітыўная.

Ахалоджваюць пячэнне пры адкрытых вокнах на скразняку. Захварэць жанчынам, якіх тут большасць, вельмі лёгка. А заробкі, між тым, слабыя. Рабочыя з усімі надбаўкамі атрымліваюць усяго 160 пры сярэднямесячнай зарплаце ў краіне 257 рублёў. Не дзіўна, што людзі тут не трымаюцца, пры наяўнасці лепшага пакідаюць завод без ваганняў.

Навасвержанскі лесазавод, хаця там і працуе каля 500 чалавек, таксама мала падобны на завод у сучасным разуменні. Ну, вялікая, больш-менш механізаваная майстэрня па вырабу піламатэрыялаў і драўляных паўфабрыкатаў: мэблевых нарыхтовак, паркету, тары.

Побач з лесазаводам знаходзіцца ДАК — дрэваапрацоўчы камбінат. Там у неспрыяльных умовах пры надзвычайнай шчыльнасці выкарыстання вытворчых плошчаў наладжаны выпуск кухань, хлебніц і г. д. На мой погляд, назаві камбінат мэблевым цэхам, то ісцітнай памылкі не было б.

З усіх прадпрыемстваў у Стоўбцах, дзе я пабываў, назве завода адпавядае толькі невялікі малаказавод. Такі выгляд ён набыў пасля карэннай рэканструкцыі, у ходзе якой, па сутнасці, было пабудавана новае прадпрыемства. Раней гэта быў прамежкавы пункт на шляху малака з раёна ў Мінск. Яго тут прымалі з гаспадарак, сепарыравалі і адпраўлялі далей на глыбокую перапрацоўку аж у Мінск.

Гэтыя пералічаныя прадпрыемствы і ўвасабляюць эканамічны патэнцыял райцэнтра. Ёсць яшчэ, як і ўсюды, будаўнічыя арганізацыі, аўтапарк, вузел сувязі і іншыя, неабходныя для жыццезабеспячэння гараджан установы, майстэрні. Магутнасцю, як бачым, стаўбцоўская прамысловасць не вызначаецца. Недасведчанаму чалавеку паслухаць — завод, камбінат... А на справе — прымітывізм, адсталасць.

СЛОВА «правінцыя» мы гаворым зрэдку. Мы прывучаны ўжываць бюракратычнае і недакладнае «раён», «райцэнтр». Быццам гэтае «раяніраванне» больш трапна перадае сэнс назвы аддаленай ад сталіцы мясцовасці. Свае раёны, дарэчы, ёсць і ў Мінску. Мне, напрыклад, па душы старадаўняе слова «правінцыя». Мець з часам дом ці кватэру ў правінцыі, не саромецца быць правінцыялам, зразумела, пры станоўчым выніку перабудовы, думаецца, будзе бясспрэчнай перавагай. Правінцыя стане жаданым, прывабным і прыемным ва ўсіх адносі[нах] месцам камфартабельн[ага] жыхарства ўсіх без выключэння ўзроставых груп насельніцтва. Але калі тое свята яшчэ будзе!

Сёння пакуль даводзіцца канстатаваць адваротнае: лёгкае, значна менш прыкі[...]саванае, чым у Мінску, жытло пенсіянераў, адсутнасць сацыяльных перспектыў, вузкасць прафесійнага выбару, немагчымасць цікава і змястоўна адпачываць — у юнакоў і дзяўчат. Не «агні вялікіх гарадоў», а хутчэй надзеі няблага ўладкавацца ў жыцці вымушаюць маладых людзей пакідаць малую бацькаўшчыну. Правінцыя няхіхільна старэе і пусцее. Працэс, які будзе мець цалкам прадказальны вынік. У прыватнасці, найвастрэйшы дэфіцыт рабочай сілы.

Сярод райцэнтраў рэспублікі Стоўбцы знаходзяцца далёка не ў горшым стане. Электрычка, сучасная аўтастрада злучаюць з Мінскам, што дае пэўныя плюсы і мінусы. Па ўсіх астатніх параметрах Стоўбцы звычайная правінцыя, з кучай шматлікіх застарэлых праблем і праблемак.

І вытокі гэтай правінцыяльнасці тыя ж, што і ў іншых рэгіёнах: эканамічная бяспраўнасць маленькіх гарадоў, поўная, амаль каланіяльная гаспадарчая залежнасць ад цэнтра, непераадольныя бюракратычныя бар'еры, якія не дазваляюць падключыць «сваю» эканоміку да вырашэння сацыяльных пытанняў. Вызначэнне «свая» не выпадкова ўзята ў двукоссе. Пераважная большасць прадпрыемстваў належыць розным ведамствам у Мінску. Яны і забіраюць ільвіную долю прыбытку.

Менавіта ў сталічных кабінетах дадумаліся ўзнёсла назваць бойню мясакамбінатам. Магчыма, разлічвалі: дзякуючы тэхнічнаму пераабсталяванню, яны паступова станучць сапраўднымі прамысловымі прадпрыемствамі. Не сталі, бо ў цэнтра, які доўга хварэў гігантаманіяй, заўсёды не хапала аднаго— двух мільёнаў на рэканструкцыю правінцыяльнага заводзіка, затое шчодра і бяздумна трацілася мільярды на велічныя праекты, якія аказаліся эканамічным блефам. Правінцыя ўсё чакае сваёй чаргі «ў наступнай пяцігодцы»...

А магчыма, называючы майстэрню заводам, меркавалася такім чынам узняць аўтарытэт дробных паўсаматужных прадпрыемстваў, надаць ім статус больш-менш самастойных прамысловых адзінак. Але выйшла не што іншае, як гульня ў словы. І, на мой погляд, гучыць гэта як насмешка, абраза тых, хто, напрыклад, працуе на стаўбцоўскім мясакамбінаце.

Яго гаспадарчая дзейнасць — красамоўная ілюстрацыя прыгнятальніцкіх парадкаў, якія ўстанавіліся паміж цэнтрам і правінцыяй яшчэ ў гады сталінскай індустрыялізацыі. Вялася яна, як вядома, за кошт жорсткага абірання вёскі. Традыцыі той эканамічнай палітыкі працягваюцца і сёння. Манаполіі-ведамствы свой дыктат, аднабаковы інтарэс даволі ўдала камуфлююць пад шыльдай філіялаў у невялікіх гарадках. У Стоўбцах іх— дзевяць. І падавалася размяшчэнне філіялаў як клопат аб развіцці правінцыі. Ну як жа, з'яўленне філіяла буйнога вытворчага аб'яднання ў заштатным райцэнтры заўсёды асацыіравалася з дапамогай горада вёсцы, сціраннем славутых межаў паміж імі. Так адкрываліся новыя рабочыя месцы, нейкія выгады атрымліваў горад, раён у цэлым. Праўда, меў драбязу, адчэпнае. Але на бязрыб'і і рак рыба.

У правінцыі бачылі несправядлівасць падобных эканамічных адносін, аднак каму паскардзішся? Хто быў гаспадаром на сваёй тэрыторыі — райсавет, гарсавет? Усё было падуладна цэнтру.

— Быць філіялам — незайздросная доля,— прызнаўся мне Э. Худушын, дырэктар стаўбцоўскага мясакамбіната, які шмат гадоў падпарадкоўваўся галаўному прадпрыемству ў Мінску.

Але калі ў абласных і рэспубліканскіх ведамствах маюць справу з філіялам, ніжэй стаячым структурным падраздзяленнем, то «на месцах», у правінцыі — з жывымі людзьмі, якім для нармальнага існавання шмат чаго патрабуецца: жыллё, паслугі, прадукты і тавары, месцы ў дзіцячых садзіках, школах, бальніцах. Са сваімі просьбамі, праблемамі людзі звяртаюцца ў мясцовыя органы ўлады, дзе не заўсёды ў парламенцкай форме дзеляцца набалелым. Асабліва пры адмоўным адказе. Спасылкі на адсутнасць сродкаў і праваў у Савета наведвальнікі ў разлік не прымаюць. І на крык, здараецца, зрываюцца, бяздушнымі бюракратамі абзавуць. А колькі глухой, яшчэ не выказанай нездаволенасці накапілася у народа, у даным выпадку— жыхароў правінцыі.

ГРЫМАСЫ ведамаснай эканомікі, якія людзі назіраюць штодзень, не надаюць ім аптымізму, наводзяць на невясёлы роздум. Трэба адзначыць, што сёння эканамічная самаадукацыя насельніцтва ідзе амаль аднолькавымі тэмпамі з палітызацыяй грамадства. У сувязі з гэтым узнікаюць канкрэтныя пытанні. Наіўныя правінцыялы ніяк не могуць зразумець пераваг і глыбокага сэнсу затратных метадаў гаспадарання. Якая выгада са Стоўбцаў дзесяцігоддзямі вазіць мяса ў Мінск, адтуль у Стоўбцы—мясныя прадукты? Ці не прасцей наладзіць іх выпуск на месцы? Гэта ж колькі грошай можна зберагчы на эканоміі транспартных расходаў. І чаму мяса мясцовыя жыхары павінны купляць у адрозненне ад мінчан па высокай кааператыўнай цане?

У раёне ёсць цагельны і лясны заводы, лясгас, а цэглы і піламатэрыялаў на пабудову дома свабодна не купіш. Куды яны сплываюць?

Людзі старэйшага ўзросту памятаюць: гадоў 20—25 назад стаўбцоўскі пладова-гароднінны заводзік выпускаў 140 назваў харчовых прадуктаў. У асноўным за кошт перапрацоўкі мясцовай сыравіны. Трохі завозілі са стараны вішань, яблык, сліў. Астатняе — грыбы, капусту, агуркі, памідоры, брусніцы, чарніцы, іншыя ягады і садавіну — пастаў[...] сем нарыхтоўчых пунк[...] раёне. Заводзік тады выпускаў 12 назваў безалкагольных напіткаў, 12 — кандытарскіх вырабаў. Быў і каўбасны цэх пры ім.

Неўзабаве пачалася барацьба за спе[цыя]лізацыю і канцэнтрацыю[...]ад яе марку рэзка скарацілі асартымент прадукцыі.

Наступнае пытанне стаўбчане ставяць весела, я б сказаў—азартна і з самаўпэўненасцю, з якой звычайна задаюць недаступную сярэдняму розуму шараду. Пытанне датычыць двух роднасных прадпрыемстваў — дрэваапрацоўчага камбіната (ДАК) і лесазавода. Размешчаны яны побач, а вось агульнага ніяк не знойдуць, бо належаць розным ведамствам. Лесазавод, які вырабляе дэфіцытны шпон,—Міністэрству лясной і дрэваапрацоўчай прамысловасці БССР. ДАК падпарадкоўваецца абласному ўпраўленню мясцовай прамысловасці і ў вялікай колькасці выкарыстоўвае шпон. Яго камбінату хранічна не хапае. У пошуках шпону за сотні кіламетраў ідуць са Стоўбцаў машыны — у Мазыр, Пінск, Бабруйск. У лесазавода свае кола спажыўцоў шпону, сярод якіх ДАК не значыцца.

Абсурднасць становішча відавочная. Колькі разоў мясцовыя ўлады ўгаворвалі адпаведныя інстанцыі ўвязаць нарэшце інтарэсы гэтых прадпрыемстваў. Але ведамасная раз'яднанасць, абыякавасць да чужых і агульных праблем мацнейшыя за доказы цвярозага розуму, за нармальную логіку ўсіх узятых разам аргументаў і фактаў. Вось і атрымліваецца, што калі жыццё прыцісне, то кіраўнікам прадпрыемстваў даводзіцца абыходзіць інструкцыі і міністэрскія забароны.

Сёлета на гэтыя «прамыя» сувязі надзеі слабыя. Пасля цяганіны і ўпартай барацьбы раён адбіў у ДАКа цагельны завод. Цяпер ён знаходзіцца на балансе калгаса «Радзіма Я. Коласа» і ўсёй яго прадукцыяй і да апошняй цаглінкі распараджаюцца ўжо ў калгасе ... і ўсёй яго прадукцыяй да апошняй цагліны, да вялікай радасці кіраўнікоў тутэйшых гаспадарак, распараджаюцца ў Стоўбцах. Гэта, без правінцыяльнага перабольшвання скажам, падзея далёка не раённага маштабу. І заключаецца яна не толькі ў тым, што было зламана несправядлівае размеркаванне цэглы. Завод яе вырабляў 9 мільёнаў штук у год, а раёну дасталавалася ўсяго 70 тысяч, хаця гліна, вада і працоўныя рэсурсы — мясцовага паходжання. Справа ў іншым — адбыўся выхад прадпрыемства з галіны. Праўда, з боем, але ўсё ж... Падзея, якая патрабуе ўважлівага вывучэння і асэнсавання.

А ПАКУЛЬ зазначым, што ў Мікалаеўшчыне — на радзіме Я. Коласа неўзабаве можа пачацца ў пэўным сэнсе сацыяльная рэвалюцыя, накіраваная на аднаўленне і вызваленне вёскі ад кабалы ведамстваў. Мікалаеўшчына — прыгожы і вядомы куток Беларусі ў заняпадзе, даведзены да апошняй рысы. Дарогі разбітыя, няма дзіцячага садзіка, Дома культуры, жыллё не будуецца, газіфікацый, водаправодам ніхто не займаўся.

Былыя гаспадары цагельнага завода, яшчэ трох арганізацый, размешчаных у Мікалаеўшчыне, ні капейкі не ўкладвалі ў яе добраўпарадкаванне. Затое перацягнулі да сябе амаль усё працаздольнае насельніцтва вёскі — каля тысячы чалавек, пакінуўшы за мясцовымі ўладамі права клапаціцца пра іх.

Але што значыць права, не падмацаванае заканадаўчымі актамі, сродкамі, рэсурсамі? Дэкларацыя, не болей таго. Цяпер жа ў Мікалаеўшчыне, здаецца, з'явіліся матэрыяльныя магчымасці. Цэглу ў раёне (пасля рэканструкцыі завода, які таксама знаходзіцца ў аварыйным стане) думаюць разлічваць наступным чынам: 4,5—5 мільёнаў штук—на ўласныя патрэбы, астатняе будуць прадаваць суседнім раёнам, абменьваць на патрэбную прадукцыю. Для Мікалаеўшчыны з'явіўся свет у канцы тунеля: у хуткім часе мяркуецца распачаць важныя для вёскі пабудовы.

Свае хваробы, часта хранічныя і запушчаныя, праблемы ёсць на кожным прадпрыемстве. Яны, нібы багна, зацягваюць, звязваюць па руках і нагах, не даюць мясцовым кіраўнікам спыніцца-азірнуцца, каб прадпрыняць нешта вартае, рызыкнуць дзеля камерцыйнага поспеху. А гэта немагчыма без адпаведных сродкаў, самастойнасці, укаранення новых тэхналогій, мадэрнізацыі і пашырэння вытворчых магутнасцей. Адкуль тады возьмуцца новыя тавары?

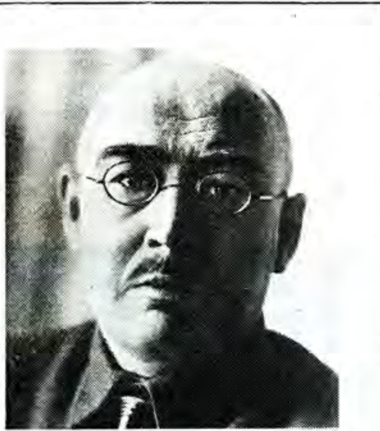
Добрыя перспектывы ёсць амаль у кожнага стаўбцоўскага прадпрыемства. Чаму б на базе былой па[...]кай бойні не стварыць сучасны камбінат і не выпускаць там мінімум 30 назваў мясных вырабаў?! Няўжо гэта так цяжка? Цвярозы розум падказвае: аб'яднаць сілы і вопыт кадраў лесазавода і ДАКа і ўзвесці мэблевую фабрыку. Ды мала якое прадпрыемства можна было б наладзіць з вялікай выгадай для правінцыі, вобласці, рэспублікі.

У абыдзенай увагай з боку дзяржавы правінцыі, прыніжанай жорсткай цэнтралізацыяй, абабранай ведамаснай эканомікай, была і існуе пакуль адна надзея выйсці ў людзі. Гэта чакаць і спадзявацца на тое, што калі-небудзь высокае сталічнае кіраўніцтва вырашыць на яе тэрыторыі «пасадзіць» буйны завод, камбінат ці іх філіял.

Л. ТУГАРЫН.

НАЛЕЖАЦЬ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

ЛІХТАРЫК ЖЫЦЦЯ У. ІГНАТОЎСКАГА

«Узяўшы ў рукі ясны ліхтарык, павінны мы крок за крокам абысці мінулае нашай бацькаўшчыны».

Напісаўшы гэтыя словы ў 1921 годзе ў прадмове да другога выдання свайго «Кароткага нарыса гісторыі Беларусі», Усевалад Ігнатоўскі нават уявіць не мог, што вызначаная ім задача паўстане з новай актуальнасцю аж у сярэдзіне 80-х. І гісторыкам у кантэксце новай з'явы, якая атрымае назву перабудовы, знойку прыйдзецца распальваць амаль патушаны ў змрочную пару сталінізму і застою ясны ліхтарык. Каб высвятліць дарогу да праўды гісторыі, ачысціць яе ад свядомых і несвядомых скажэнняў, ілжы, каб аднавіць на скрыжалях яе выкрасленыя, запэцканыя некалі імёны сумленных сыноў народа.

І зусім не думаў ён, не гадаў, што напісаныя ім словы прагучаць своеасаблівым запаветам будучым даследчыкам яго ўласнага жыцця і дзейнасці. Таму што заўсёды не аб славе — аб справе, аб людзях, роднай Беларусі дбаў. Таму што не мог прадбачыць трагічнага абрыву свайго жыцця, яркі ліхтарык якога ўсяго праз дзесяць год ён патушыць сам: каб не скарыцца сцюдзёным ветрам хлусні і знявагі, каб не здрадзіць сабе і свайму народу. Таму што не ўяўляў свайго пакутлівага жыцця пасля смерці: пад заслонай маўчання, з кляймом «нацдэм», «вораг народа».

Кляймо знята. Заслона падымаецца, і на авансцэне сусупярэчлівай і шматпакутнай, гаротнай і гераічнай гісторыі Беларусі сярод найбуйнейшых яе дзеячаў усё больш выразна паўстае магутная постаць Усевалада Ігнатоўскага — рэвалюцыйнага змагара, выдатнага палітыка, таленавітага вучонага-гісторыка, аднаго з тых, хто ў тэорыі і на практыцы ўнёс найбольшы ўклад у справу дзяржаўнага самавызначэння беларускага народа, яго сацыяльна-эканамічнага і культурнага адраджэння ў супольнасці з іншымі народамі СССР, хто заклаў трывалы падмурак беларускай савецкай навукі, гістарычнай — у асаблівасці.

ВЫБАР ШЛЯХУ

Пачнём ад вытокаў. Яны ў вёсцы Такары Брэсцкага павета Гродзенскай губерні. Тут 19 сакавіка 1881 года ў сям'і народнага настаўніка (які пазней стаў свяшчэннікам) ён нарадзіўся. Тут прайшло яго дзяцінства. Беднаватае, але ж на вольнай прыродзе, сярод сялян, у сямейнай атмасферы, якая, дзякуючы бацьку, была адметная духоўнасцю, спачуваннем гаротнаму жыццю сялянства, незадаволенасцю існуючымі парадкамі. Такое кантрастнае спалучэнне суровай рэчаіснасці з цягай да высокай духоўнасці часта спрыяе ранняму абу[illegible]энню ў дапытлівай душы [illegible]ьналюбства і вальнадумства. Што і адбылося з Усеваладам. Ён рана ўспрыняў погляды бацькі і ўжо падчас навучання ў Віленскай духоўнай семінарыі прымаў актыўны ўдзел у рэвалюцыйных выступл[illegible]х моладзі, за што і быў в[illegible]чаны.

Працягваць вучобу давялося ў Магілёўскай семінарыі, якую скончыў у 1902 годзе. Адразу паступіў у Пецярбургскі універсітэт на гісторыка-філалагічны факультэт. У асяроддзі разначыннага, рэвалюцыйнага студэнцтва, у прасякнутай рэвалюцыйнымі токамі атмасферы сталіцы ён і вызначае свой палітычны выбар, далучыўшыся да партыі эсэраў. За ўдзел у антыўрадавых дэманстрацыях, у друкаванні і распаўсюджванні лістовак быў арыштаваны, двойчы высылаўся: першы раз на кароткі тэрмін па месцы жыхарства ў Гродзенскую губерню, другі — у Аланецкую, у гарадок Ладэйнае Поле (зараз Ленінградская вобласць). Тут сустрэў Марыю Арэф'еву, таксама высланую за рэвалюцыйную дзейнасць, дачку вядомага па тым часе народніка. Пакахалі адзін аднаго, неўзабаве пажаніліся. Тут 4 ліпеня 1909 года нарадзіўся іх першынец — сын Міхаіл.

Рэвалюцыйная дзейнасць, арышты і высылкі не толькі не аслабілі, а нават узмацнілі імкненне да ведаў, жаданне атрымаць сістэматычную адукацыю. Адбыўшы ссылку, па фальшывым пасведчанні аб палітычнай надзейнасці У. Ігнатоўскаму ўдаецца паступіць у Юр'еўскі (сённяшні Тартускі) універсітэт, пасля заканчэння якога працуе выкладчыкам прыватнай гімназіі Вінаградавай у Вільні. У 1912 годзе сям'я Ігнатоўскіх папоўнілася яшчэ адным сынам, якога назвалі Юрыем, а праз два гады і трэцім — Валянцінам. Але грымнула вайна, падкацілася да роднага парога, прымусіла падніміцца з абжытага месца. Мінск — першы горад, куды эвакуіруецца сям'я Ігнатоўскіх. Усевалад Макаравіч працуе выкладчыкам гісторыі і эканамічнай геаграфіі ў Мінскім настаўніцкім інстытуце (сярэдняя навучальная ўстанова). Але нядоўга: вайна прыйшла і на Беларусь, падняла, выцягнула ў бясконцыя бежанскія калоны, паставіла пад ружжо, апаліла непапраўнай бядой, звяла ў магілу мільёны яе жыхароў, можна сказаць, падарвала фізічныя і духоўныя сілы нацыі. Як аднавіць іх, узняць? На гэта пытанне прыйдзецца шукаць адказ і У. Ігнатоўскаму.

Ну, а пакуль яго таксама падхоплівае віхор ваеннага ліхалецця. Ён паспявае адвезці сям'ю на радзіму жонкі — у сяло Боцманава Балашоўскага павета, што ў Саратаўскай губерні, а сам разам з інстытутам у 1915 годзе эвакуіруецца ў Яраслаўль.

У гэты складаны і бурлівы час палітычная пазіцыя У. Ігнатоўскага схілялася ўлева, паступова збліжалася з платформай беларускага нацыянальнага руху ў яго рэвалюцыйна-дэмакратычнай плыні. На такіх пазіцыях стаяла аўтаномная эсэраўская арганізацыя «Наш край», створаная пры яго актыўным удзеле ў Мінскім настаўніцкім інстытуце. Але вось парадокс: у тым жа 1915 годзе У. Ігнатоўскі атрымлівае ўзнагароду — ордэн св. Станіслава трэцяй ступені пры аднačасовым прысваенні чына калежскага асэсара. А перад тым прымае ўдзел у выданні зборніка, прысвечанага 300-годдзю дынастыі Раманавых.

Праз шмат гадоў гэтыя факты яго біяграфіі будуць кваліфікаваны «як яскрава контррэвалюцыйнае выступленне», паслужаць падставай для абвінавачвання яго ў манархічных поглядах. Вульгарна-сацыялагічны падыход, неразборлівасць у сродках — відавочныя. Між тым зборнік уяўляў сабой усяго толькі апісанне юбілейных урачыстасцей у Віленскай акрузе, выдаваўся ён па распараджэнню папячыцеля акругі камісіяй выкладчыкаў гімназіі і вучылішча Вільні — усяго семнаццаць чалавек, у тым ліку Ігнатоўскі. Ці мог ён, малады педагог, які пільна хаваў сваё паднаглядае мінулае, адмовіцца ад удзелу ў падрыхтоўцы зборніка, рызыкуючы быць выкрытым? І ці быў у гэтым сэнс? Відаць — не. У іншым святле бачыцца і ўзнагарода, калі ўлічыць, што па [illegible]часных парадках настаўнікі [illegible]азій перыядычна, пасля пэўнага тэрміну службы (нават не індывідуальна, а спісам) прадстаўляліся і да ордэна, і да чына. Калі аб чым і сведчаць гэтыя факты, дык аб высокім прафесійным і разам з [illegible] канспіратыўным майстэр[illegible]е У. Ігнатоўскага.

Не бяздзейнічаў Усевалад Макаравіч і ў Яраслаўлі, дзе заспела яго Лютаўская рэвалюцыя. Застаючыся на платформе левых эсэраў, з якімі супрацоўнічалі бальшавікі, ён прымаў удзел у рабочых і салдацкіх дэманстрацыях супраць царызму, за ўсталяванні Савецкай улады ў горадзе.

У РЭЧЫШЧЫ НАЦЫЯНАЛЬНАГА РУХУ

Рэвалюцыя дала магчымасць легальнай палітычнай дзейнасці, што і паспяшаўся выкарыстаць У. Ігнатоўскі. Думкі і намаганні яго пры гэтым набываюць акрэслены напрамак — як мага больш паспрыяць нацыянальнаму, сацыяльна-эканамічнаму адраджэнню роднага краю. Шляхі дасягнення мэты ён шукае свае, хаця пакуль што і на ранейшай у галоўным вынове. У маі 1917 года арганізацыя «Наш край» пад кіраўніцтвам Ігнатоўскага была пераўтворана ў арганізацыю «Маладая Беларусь», праграма якой арыентавалася на Беларускую сацыялістычную грамаду — нацыянальную партыю леванародніцкага кірунку. Гэта, відаць, і паслужыла высновай для абрання яго, не члена БСГ, у склад часовага ЦК партыі на чэрвеньскай канферэнцыі. Разам з тым Ігнатоўскі не парывае і з партыяй левых эсэраў, вядзе па даручэнню яе яраслаўскай арганізацыі агітацыйную і арганізацыйную работу.

У Яраслаўлі ён з трывогай ловіць кожную вестачку з палаючай у агні вайны, акупіраванай германскімі войскамі Беларусі. Але вось заключаны Брэсцкі мір, умовы якога даюць магчымасць вярнуцца з эвакуацыі ў Мінск і настаўніцкаму інстытуту. У. Ігнатоўскі, абраны ўжо старшынёй педагагічнага савета, г. зн. фактычна рэктарам, ад'язджае спачатку ў Мінск, а потым у Маскву, дзе наладжвае кантакты, абмяркоўвае пытанні вяртання настаўніцкага інстытута ў Мінск з Беларускім нацыянальным камісарыятам (Белнацкомам), з Цэнтральным бюро камуністычных секцый РКП(б). Але па-ранейшаму застаецца ў партыі эсэраў.

У Маскве ён упершыню сустрэўся з З. Жылуновічам, у тую пару сакратаром Белнацкома, вядомым ужо беларускім паэтам і аўтарытэтным лідэрам рэвалюцыйна - дэмакратычнага крыла беларускага нацыянальнага руху, якое ён разам з А. Чарвяковым прывёў пад сцягі бальшавікоў. Кароткая афіцыйная размова паклала пачатак іх будучым працяглым і няпростым адносінам супрацоўніцтва, сяброўства, загадкава азмрочаным раптоўным адчужэннем. Праз гады, нагадваючы аб гэтай сустрэчы, Змітрок Хведаравіч адзначыць, што Ігнатоўскі аказаў на яго «добрае ўражанне добра падрыхтаванага ў гэтай галіне (гісторыі) чалавека».

Летам 1918 года У. Ігнатоўскі разам з калектывам настаўніцкага інстытута вяртаецца ў яшчэ акупіраваны немцамі Мінск.

Іларыён ІГНАЦЕНКА,
Аляксей КАРОЛЬ.
(Працяг будзе).

ЧУЖОГА ГОРА НЕ БЫВАЕ

Кіраўнікі французскіх скаўтаў у Ліёне — нацыянальны саветнік Мішэль Асторг і дэпартаменцкі саветнік Жан-Луі Лерк упершыню ў складзе дэлегацыі свайго дэпартамента прыязджалі ў Мінск, але ў Беларускім аддзяленні Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна прымалі іх, як даўніх добрых сяброў.

Гэтым летам 1 235 трынаццаці-пятнаццацігадовых школьнікаў з забруджаных пасля Чарнобыля раёнаў рэспублікі змаглі адпачыць у 15 краінах Заходняй Еўропы дзякуючы міласэрнай акцыі Дзіцячага фонду і Міжнароднага Бюро скаўтаў. У Ліёне ў скаўцкіх лагерах і ў сем'ях гасцілі выхаванцы сіроцкай школы-інтэрната з Пінска. Дамоў дзеці вярнуліся загарэлыя, вельмі задаволеныя паездкай, поўныя самых радасных уражанняў. Аб гасціннасці гаспадароў гаварылі і шматлікія падарункі, сувеніры... Расказваючы аб выніках правядзення акцыі ў Ліёне, Мішэль Асторг і Жан-Луі Лерк адзначылі, як старанна рыхталіся скаўты да сустрэчы, што будуць рады ўбачыць сваіх юных знаёмых зноў, збіраюць для іх падарункі. Кіраўнікі скаўтаў гатовы абмяркаваць прапановы па супрацоўніцтву непасрэдна з рэспубліканскім аддзяленнем Дзіцячага фонду, аказанню дапамогі дзецям. Сваёй салідарнасцю скаўты, як падкрэслілі госці, гатовы на справе даказаць, што чужога гора не бывае, зямля — наша планета — агульны дом для міру і ўзаемадапамогі людзей.

Л. ГРАМОВІЧ,
рэферэнт Беларускага рэспубліканскага аддзялення Савецкага дзіцячага фонду імя У. І. Леніна.

МЕРЫДЫЯНАМІ ДРУЖБЫ

Традыцыйным стаў абмен групамі старшакласнікаў паміж гарадамі-пабрацімамі Габравам і Магілёвам. Летам на Магілёўшчыне пабывалі 30 балгарскіх школьнікаў. Іх працоўны семестр праходзіў у прыгарадным агародніцкім саўгасе аграгандлёвай фірмы «Днепр». У праграме знаходжання навучэнцаў — экскурсіі па памятных мясцінах Беларусі, сустрэчы з савецкай моладдзю на вечарах інтэрнацыянальнай дружбы.

Адначасова ў прыгараднай гаспадарцы Габрава працавала група магілёўскіх старшакласнікаў. Да сустрэч з балгарскімі равеснікамі школьнікі падрыхтавалі дзве канцэртныя праграмы, складзеныя з песень і танцаў Беларусі і народаў СССР.

НА ЗДЫМКУ: сабраны рукамі габраўскіх дзяцей гарошак паступіў у гандлёвую сетку Магілёва.

Фота С. ЖАЛУДОВІЧА.

ратуру, скарб культурнасці,— такі народ ужо не памрэ! Жыццё народу выяўляецца жыццём літаратуры, яго развіццё—развіццём літаратуры, яго ўпадак — упадкам літаратуры». Глыбокія і трапныя назіранні! Гісторыя пацвердзіла іх справядлівасць.

Гаворачы пра выключную ролю літаратуры як з'явы грамадскага характару, С. Палуян надаваў вялікае значэнне і яе эстэтычнаму ўзроўню. Якімі былі крытэрыі патрабавальнасці Палуяна-крытыка, можна бачыць на прыкладзе ацэнак творчасці Янкі Купалы. «Ад гэтага песняра Беларусь можа чакаць многа, калі ён толькі будзе з увагай глядзець за сваім паэтычным развіццём. Талент яго ўжо паказаў нам сябе, ды, на жаль, багата ёсць у яго вершаў неабдуманых, неаброблены. Спатыкаюцца часта і перапевы колькі разоў аднаго і таго ж, бадай тымі самымі словамі. Усё ж такі ў палавіне таго года можна прыкмеціць паварот у яго паэзіі. Новыя творы яго акуратна абдуманыя, тэм розных многа, форма лёгкая, усюды артыстычна апрацаваная. Калі бачым дзеякія няхваты, дык відаць і ўнутраная сур'ёзная работа, праўдзівае разуменне задач літаратуры».

Ну што ж, калі аўтар літаратурнага агляду рабіў крытычныя закіды ажно Янку Купалу, то можна сабе ўявіць, якім быў агульны ўзровень яго эстэтычных патрабаванняў. Менавіта за высокую прынцыповасць у крытыцы і выступаў Палуян, і маральныя ўрокі яго дзейнасці маюць для нас неацэннае значэнне.

Гэтае кароткае Слова ў гонар слаўнага сына беларускага народа, лёс якога Максім Багдановіч трапна ўпадобіў зорцы, што ляціць у цемені і чаруе усіх сваім зіхатлівым святлом,— гэтае сціплае Слова хацелася б завяршыць заўвагай пра літаратурныя творы Сяргея Палуяна — пра апавяданне «Вёска» і верш у прозе «Хрыстос уваскрос!». У першым з іх створаны запамінальны вобраз гаротнай беларускай вёскі, якой пагражае немінучая пагібель і разбурэнне перад наступам капіталу. «Канаюць вёскі і лясы забранага краю»,— такімі сумнымі словамі заканчваецца апавяданне, надрукаванае ў 1910 годзе. Гэтыя словы, як і многія іншыя ў Палуяна, аказаліся трагічна-прарочымі: беларуская працоўная вёска ў гады суцэльнай калектывізацыі і сапраўды была ўшчэнт знішчана, а разам з ёй былі ліквідаваны і асновы нацыянальна-культурнай самабытнасці Беларусі, маральна-этычныя асновы народнага жыцця.

Што датычыць верша «Хрыстос уваскрос!», дык гэты твор — прыкметная з'ява ў гісторыі беларускай нацыянальна-адраджэнцкай думкі. Сяргей Палуян вітаў свой шматпакутны народ з вялікім святам і выказваў спадзяванне ўбачыць родную Бацькаўшчыну свабоднай і шчаслівай: «Што гаворадь табе званы, Беларускі Народ? Ці не віншуюць яны цябе і з тваім уласным вялікім святам? Скора ж і ты ўваскрэснеш!

Ад вякоў пагарджалі табой, тваёй мовай, ад вякоў мелі за быдла, годнае толькі на цяжкую, надсільную работу. Не давалі табе расці і развівацца. Воцатам чужой культуры звільжалі твае спячоныя смагай вусны. Лепшых тваіх сыноў адрывалі ад цябе, прымушалі іх зрабіцца здраднікамі. А цяпер пышацца імі, называюць іх сваімі. І яны так іхнія».

Сяргей Палуян верыў у гістарычную справядлівасць, у тое, што надыдзе час вызвалення і ў родным краі забуяе вясна свабоды.

«Я бачу, як святлее твой твар, мой родны краю. І, поўны сілы і веры, я крычу ва ўсю моц тваім нівам, лясам і балотам, тваім панурым вёскам, тваім пакрыўджаным сынам: — З вялікім святам віншую! З вялікім святам, Вялікі Беларускі Народ! — Хрыстос уваскрос!»

Ушаноўваючы памяць Сяргея Палуяна, які «так мала жыў, а столькі ўжо рабіў надзей сваім паглядам нештадзенным! Якіх не роіў сноў аб стране сваёй, як верыў ў свой народ нязменна» (Я. Купала), скажам: няхай жа памяць ... не пакрыецца попелам забыцця. Няхай людзі ўсяго свету, хто мае добрае сэрца і каму неабыякавы лёс беларускага народа, на долю якога выпала яшчэ і жудасная чарнобыльская бяда, пагроза фізічнага знішчэння нацыянальнага генафонду, з'яднаюцца ў пачуццях чалавекалюбства і міласэрнасці, у памкненнях да супольнае працы дзеля будучыні Беларусі, дзеля яе нацыянальнага адраджэння.

Міхась МУШЫНСКІ.

ДАСЛЕДЧЫКІ ФАЛЬКЛОРУ

Беларусь, гэты рамантычны край легенд і паданняў, вельмі часта натхняла польскіх пісьменнікаў. Цяжка ўявіць сабе творчасць Томаша Зана, Ануфрыя Петрашкевіча, Адама Міцкевіча без беларускіх расказаў, паданняў і казак.

Беларускім фальклорам займаўся, у прыватнасці, Зарыян Даленга-Хадакоўскі, аўтар вядомай публікацыі «Славяншчына да хрысціянства». Вялікімі паклоннікамі народнай творчасці беларусаў былі Ігнацы Эмануэль Ляхіцкі, Марыя Чарноўская, Ігнацы Шыдлоўскі, а таксама пісьменнікі, якія аселі ў Пецярбургу, у прыватнасці Рамуальд Падберскі.

Да ліку выдатных польскіх збіральнікаў беларускага фальклору трэба аднесці Аскара Кольберга і Міхаіла Федзяроўскага, аўтара манументальнай работы «Беларускі народ». А. Кольберг у сваёй больш чым 50-томнай працы сабраў таксама і польскія песні, якія спявалі беларусы, ратуючы ад забыцця народныя матывы.

Удзел польскіх даследчыкаў у вывучэнні беларускага фальклору даў матэрыял для многіх артыкулаў і навуковых работ. Аднак усё гэта насіла фрагментарны характар. Год назад у Лодзі выйшла ў свет кніга прафесара Мсціслава Аляхновіча «Польскія даследчыкі беларускага фальклору і мовы ў XIX стагоддзі», якая значна ўзбагачае нашы веды на гэтую тэму.

НАВІНКА «СУЗОР'Я»

У кіеўскі кніжны магазін «Сузор'е» паступіў зборнік «І ўспомнім былыя паходы», выпушчаны беларускім выдавецтвам «Мастацкая літаратура».

У ім сабраны вершы паэтаў розных нацыянальнасцей, якія прымалі ўдзел у абароне і вызваленні Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Усе творы перакладзены на беларускую мову. Сярод аўтараў значнае месца займаюць і ўкраінскія літаратары Платон Воранько, Данiла Бакуменка, Барыс Палітчук, Міхаіл Стэльмах, Васіль Швец, Палікарп Шапавал. У зборніку даюцца біяграфічныя даныя аб аўтарах, расказваецца аб іх франтавых шляхах-дарогах.

Кніга на беларускай мове карыстаецца папулярнасцю ў наведвальнікаў «Сузор'я» — кіяўлян і гасцей украінскай сталіцы.

Фальклорны калектыў «Весялуха» з вёскі Некрашэвічы Карэліцкага раёна — адзін са старэйшых у рэспубліцы. У 1949 годзе ва ўсёй акрузе ён быў адзіным, які аб'ядноўваў энтузіястаў народнай песні. І цяпер, праз дзесяцігоддзі, арганізатары і ўдзельнікі «Весялухі» ўспамінаюць, як на сваю першую прэмію за ўдзел у конкурсе купілі касцюмы, на другую — акардэон. Нягледзячы на жыццёвыя нягоды, збіраліся і давалі для аднавяскоўцаў канцэрты, дастаўлялі ім мінуты радасці.

НА ЗДЫМКУ: фальклорны калектыў «Весялуха». Фота Я. КАЗЮЛІ.

ШТО ХАВАЕЦЦА ЗА ПЛАЧАМ ПА САВЕЦКАЙ КУЛЬТУРЫ

ВЫЖЫВЕ ТАЛЕНАВІТАЕ

Рэдка якое выказванне дзеяча савецкага мастацтва ў друку, на тэлебачанні, па радыё абыходзіцца без скаргаў на крызісны стан культуры. Сёння ж да слова «крызіс» дабавіліся і два іншыя страшныя словы — «катастрофа» і «гібель».

Наракання, трэба заўважыць, не робяць асаблівага ўражання. Ні на ўрад, у якога шмат іншых, больш тэрміновых клопатаў. Ні на грамадскасць, якая да страшных выразаў прывыкла.

І ўсё ж, ці сапраўды пагражае гібель савецкай культуры? Ці такая небяспечная сітуацыя, як яе малююць?

Вядома, што існуе больш за 250 вызначэнняў паняцця «культура». Таму, перш чым гаварыць аб яе гібелі, трэба, напэўна, дамовіцца, што маецца на ўвазе. У дзеячаў мастацтва, якія выступаюць са змрочнымі прадказаннямі, у гэтым пытанні няма аднадушнасці. Адны атаясамліваюць з культурай сваю ўласную творчасць, а дакладней, творчую няслушнасць, што выявілася ў перыяд перабудовы. Іншыя мяркуюць, што культура — гэта толькі рэалізм, плюралізм жа плыняў успрымаецца імі ледзь ці не як вакханалія.

Культура не гіне. Яна можа загінуць толькі з крахам усёй цывілізацыі. Знікла Рымская імперыя, але засталася рымская культура.

Нават калі мець на ўвазе пад гінучай культурай савецкую культуру сацыялістычнага рэалізму, то і тут неабходна сур'ёзнае ўдакладненне. Страціўшы падтрымку сістэмы, яна страціла і свае магчымасці, вычарпала сябе. У гісторыі ж гэтая культура застанецца. Застанецца яна і ў гісторыі літаратуры і мастацтва. Не толькі як гістарычны факт, але і факт мастацкі. «Ціхі Дон» Шолахава, «Два капітаны» Каверына, «Школа» Гайдара, «Бялее ветразь адзінокі» Катаева — безумоўна савецкая літаратура, і літаратура добрая. Вядома, прэтэнзіі можна прад'явіць і Шолахаву, і Катаеву, і Каверыну, і Гайдару. Але хіба не прад'яўляюцца прэтэнзіі самому Шэкспіру?

Рынак, камерцыялізацыя мастацтва ў СССР ламаюць адносіны ў духоўнай сферы, што склаліся тут за 70 гадоў. І многія дзеячы мастацкай культуры са здзіўленнем і страхам заўважаюць, што існуе рэальны чытач і глядач. Што ў чытача і гледача маюцца свае інтарэсы і жаданні. Што з інтарэсамі і жаданнямі публікі, калі ты прафесіянал, неабходна лічыцца.

Для тых, хто дзесяцігоддзямі спраўна камеціраваў у літаратуры і мастацтве партыйна-ўрадавыя пастановы, прымірыцца з такой нечаканасцю нялёгка. Для значнай часткі — немагчыма. Яны проста няздольныя да прафесіянальнай творчасці. Перабудова і рынак у культуры — іх асабістая творчая гібель. Адкуль прычым тут гібель культуры?

Наадварот, ніколі яшчэ, думаецца, за ўвесь савецкі перыяд у пісьменнікаў, рэжысёраў, жывапісцаў, кампазітараў не было столькі магчымасцей для рэалізацыі свайго патэнцыялу, такой творчай свабоды, як сёння. Іншая справа, што магчымасці і свабоду могуць скарыстаць не ўсе. Толькі таленты.

Пасрэдныя мастакі, нудныя апісальнікі і лакіроўшчыкі рэчаіснасці не цікавяць чытача і гледача. Апошнія атрымалі ад перабудовы права выбару і карыстаюцца ім. Паўстае пытанне, што ж рабіць людзям, якія толькі волей выпадку і лёсу звязалі сябе з мастацтвам? Пакуль існуюць творчыя саюзы, што аказваюць матэрыяльную і іншую падтрымку, яны яшчэ могуць звесці канцы з канцамі. Аднак творчыя саюзы не вечныя. Выйсце бачыцца адно — прыйдзецца перакваліфікавацца.

Кіраўнікі творчых саюзаў, высокапастаўленыя чыноўнікі Міністэрства культуры з абурэннем адзначаюць, што хутка толькі 5-7 працэнтаў мастакоў, якія цяпер функцыяніруюць, змогуць існаваць за кошт свайго майстэрства. Астатнім прыйдзецца думаць аб іншай рабоце. Але нічога страшнага няма і тут. Ва ўсім свеце толькі 4-5 працэнтаў ад агульнай колькасці мастакоў існуюць за кошт сваёй прафесіі.

Ні чытач, ні глядач зусім не абавязаны аплачваць непатрэбную ім творчасць. Ні чытачу, ні гледачу сёння ўжо не загадаеш. Загадваць у мастацтве ніколі не варта — аб гэтым сведчаць прайшоўшыя 70 з лішнім гадоў.

Некалі старшаму і сярэдняму пакаленню забаранялі слухаць джаз і прымушалі наведваць канцэрты класічнай музыкі. Ці не ў гэтым адна з прычын сённяшніх пустуючых залаў філармоній?

Некалі школьнікаў прымушалі чытаць і вывучаць Чарнышэўскага. Яны падраслі і сёння Чарнышэўскага не прызнаюць. У царскай Расіі Чарнышэўскі быў забаронены, але яго менавіта таму і чыталі запоем.

Застацца сам-насам з чытачом — цяжкае выпрабаванне для пісьменніка. Пасрэднасць яго не вытрымлівае. Адсюль няшчырыя меркаванні аб мастацкай непадрыхтаванасці публікі, аб тым, што камерцыялізацыя ўзмацняе залежнасць мастака ад густаў некампетэнтных мас. Што рынак забівае геніяў і калечыць вялікія таленты.

Занепакоенасць пра геніяў і вялікія таленты ўзнікае звычайна ў тых літаратараў і жывапісцаў, опусы якіх карцінныя галерэі і выдавецтвы адхіляюць. Рынак геніяў не забівае, і ён іх не стварае. Ён аддзяляе зерне ад пустазелля, а для сённяшняга культурнага працэсу гэта вельмі важна і неабходна.

Публіка зусім не такая ўжо бездапаможная, як спрабуюць яе прадставіць. Апошнія апытанні аб лепшых творах літаратуры і лепшых эстрадных выканаўцах гэта надзейна даказалі. У дзесятку лепшых увайшлі кнігі Салжаніцына, Высоцкага, Пікуля, Гросмана, Пастэрнака. У сваю чаргу, аматары эстрады не назвалі ніводнага з безгалосых крыкуноў, якія так палохаюць прыхільнікаў і ахоўнікаў культуры. Спіс узначальваюць прызнаныя майстры — Пугачова, Вайкуле, Лявонцьеў. Так што разабрацца, што такое добра і што дрэнна, зусім няцяжка.

Гавораць яшчэ аб асобай ролі мастацтва ў грамадстве, аб яго спецыфіцы, аб высокай місіі мастака. Часта для таго, каб дабіцца новых ільгот, захаваць ранейшыя прывілеі... Вось ужо некалькі месяцаў у залах Масквы дэманструецца выстаўка «Творчасць у лагерах і ссылках». Удзельнікі экспазіцыі — вязні сталінскіх лагераў. Мастакі, якія падавалі надзеі. Большая частка з іх даўно памерла. Той-сёй дажыў да нашых дзён. Яны замярзалі, галадалі, цярпелі здзекі. І ў такіх умовах знаходзілі ўсё ж магчымасць маляваць. Забываючы аб сне і стомленасці. Малявалі сажай, крывёю, агрызкамі алоўкаў, такімі рэдкімі і патрэбнымі для знявольных медыкаментамі. Яны не маглі інакш. Гэта былі сапраўдныя прадстаўнікі культуры, яны пацвердзілі высокую місію мастацтва.

Аб «катастрофе», «гібелі» савецкай культуры гавораць у асноўным людзі ўчарашняга дня, старога мыслення, пасрэднасці і ўтрыманцы. Іншы раз яны проста не разумеюць сітуацыю. Іншы раз разумеюць яе дастаткова выразна. На самай жа справе культура выйшла нарэшце з 70-гадовага перыяду дыктату і застою. Усё перспектыўнае, таленавітае, цікавае атрымае і ўжо атрымлівае падтрымку прапрымальных спонсараў. Усё бесперспектыўнае, нуднае — асуджана. Гэта справядліва. І ніякай катастрофы няма.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

НАТАТКІ БІЁЛАГА

З НАДЫХОДАМ ВОСЕНІ

З надыходам восені прырода становіцца нібыта соннай. У канцы кастрычніка злятае апошняе лісце. Шчыльны рознакаляровы дыван пакрывае зямлю. Усё часцей неба зацягваецца густымі хмарамі, з якіх імжыць дробны халодны дождж.

Але надвор'е ў кастрычніку ўсё ж зменлівае і неаднолькавае. То некалькі дзён запар, без перарыву, ідуць дажджы, то падзьме шквалісты вецер, а то і невялікі марозец пакрые ўвільготненую зямлю тонкай цвёрдай скарынкай.

А то раптам наладзіцца зусім цёплае, амаль летняе надвор'е. І здараецца гэта, як правіла, у першай палавіне месяца. Здавалася б, ні з таго, ні з сяго адчуеш раптам цёплы прыток паветра з поўдня, сонца на развітанне засвеціць зноў шчодра і ласкава, неба ачысціцца ад хмар. Такі восеньскі зварот цяпла адбываецца ў кастрычніку амаль штогод і працягваецца некалькі дзён, а то і тыдняў. Нібыта створана гэтая пара спецыяльна для жанчыны-працаўніцы, якая ў штодзённых клопатах не ўбачыла, як праляцела лета, і не паспела адчуць яго прыгажосці. І вось прырода, не жадаючы пазбаўляць яе гэтай радасці і кароткага адпачынку, на нейкі час зноў вяртае для яе кавалачак лета. Таму і называецца гэтая пара ў народзе — «бабіна лета».

Але потым зноў надыдуць халады. Ад пастаянных працяглых дажджоў разбухае глеба, поўнасцю спыняецца рост раслліннасці, апалае лісце і завялая трава пачынаюць загніваць.

Адлятаюць у вырай апошнія чароды птушак: берасцянкі і аўсянкі, дразды (пеўчыя, чорныя, белабровікі), шпакі і гракі. Рушыць у далёкі шлях пралётная паўночная качка, што затрымалася на мясцовых вадаёмах, позняя гусі. Апошнімі замыкаюць пералётныя ключы дразды-рабіннікі. Цяжкая гэта дарога, доўгія беспярапынныя пералёты над морам удзень і ўночы, у дождж і вецер.

На месца адляцеўшых на поўдзень птушак прыбываюць калоніі новых, тых, што адкачавалі з поўначы і застаюцца зімаваць тут. Да прыляцеўшых у верасні каралькоў і пуначак далучаюцца чырванагрудыя снегіры, чубатыя амялушкі, шчабятлівыя чачоткі. І пайшлі латашыць гронкі рабіны, што ўрадзіла на славу. Пач[illegible]цца рабінавы баль.

Розныя жывёлы па-рознаму рыхтуюцца да зімы. Зніклі кажаны. Яны «акупіравалі» дуплы дрэў, гарышчы закінутых хлявоў, падвалы і заснулі там уніз гал[illegible]о, прычапіўшыся кіпцюра[illegible]адніх ног да столі.

Змеі, яшчаркі і жабы, забраўшыся ў норкі, трухлявыя пні і пад карэнне дрэў, нібыта дранцвеюць, паступова пераходзяць у спячку.

Апранаюць больш цёплае футра звяры. Пасвятлелі брушка і бакі ў зайца-русака, а спінка з рыжай стала шэранькай. Бяляк ужо пачынае апранацца ў зусім белы кажушок, але не адразу, а па этапах. Спачатку бялеюць ногі, заяц, як гавораць, «надзявае порткі», затым — бакі, і толькі потым пабялее цалкам. Добра яму будзе зімой, а цяпер не зусім: белыя плямы далёка відаць, даводзіцца пакуль адседжвацца ў гушчары.

Пераапранулася і вавёрка. Пабялелі гарнастай і ласка, толькі кончыкі хвастоў чорнымі засталіся. Яны таксама з нецярплівасцю чакаюць снегападу: тады маскіроўка будзе забяспечана.

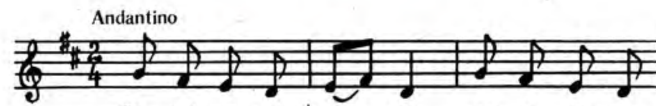
Шукае месца для спячкі янот. Але класціся не спяшаецца. Пакуль яшчэ можна, нагульвае тлушч — ловіць аслабелую рыбу і жаб, падбірае рэшткі салодкіх фруктаў і гародніны, забіраецца ў птушнікі.
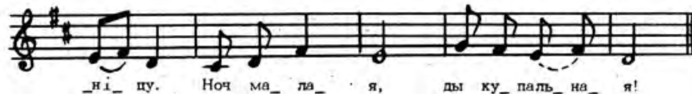
Усё павольней рухаюцца на глыбіні рыбы. Закапаліся ў глей водныя насякомыя, малюскі, п'яўкі. А вадзяны павук знайшоў пустую ракавіну куклянкі, начапляў на яе сценках пузыркоў паветра, а сам у сярэдзіну яе залез — цёпла павуку, паветра, як коўдра: і холад не прапускае, і цяпло трымае. Усё бліжэй зіма.

В. СТОМА.

З НАРОДНЫХ ПЕСЕНЬ

ОЙ, ПОЙДЗЕМ, СЯСТРЫЦЫ

Ой, пойдзем, сястрыцы,
Пад ясну зарніцу.
Ноч малая, ды купальная!
Набярэм, сястрыцы,
Жоўтага пясочку.
Іграй, сонца, і з зарою!
Пасыплем, сястрыцы,
У таткі пад аконцам.
Ноч малая, ды купальная!
Пасеем, сястрыцы,
Белага гарошку.
Іграй, сонца, і з зарою!
Гарошку не ўзысці, —
Мне ў таткі не быці.
Ноч малая, ды купальная!

ВАС ШУКАЮЦЬ І ЧАКАЮЦЬ СВАЯКІ

Звяртаемся з просьбай і спадзяёмся, што газета «Голас Радзімы» дапаможа нам адшукаць нашых родзічаў за мяжой.

У далёкім 1910 годзе **ФЕДАРЭНКА Улас Пятровіч** паехаў са сваёй жонкай Варай і дачкой Ганнай (4 гады) у Амерыку ў пошуках лепшага жыцця. Да гэтага жыў ён у вёсцы Вуглы Брагінскага раёна Гомельскай вобласці (тады гэта былі Мінская губерня, Рэчыцкі павет, Брагінская воласць). Паехаў і не вярнуўся, хоць вельмі ім хацелася вярнуцца на Радзіму, як яны пісалі ў свой час родзічам. Ды куды вярнуцца, калі не было ні зямлі, ні хаты. Так і засталася сям'я ў Амерыцы. Жылі яны ў горадзе Пітсбургу. Там нарадзілася ў іх яшчэ чацвёра дзяцей. Даўно ўжо няма ў жывых ні Уласа Пятровіча, ні яго жонкі. Перапіска з імі была спынена незадоўга да Вялікай Айчыннай вайны. Але мы спадзяёмся, што жывыя іх дзеці, унукі. Магчыма, хто-небудзь з іх ведае мову бацькоў.

Нам, родзічам, вельмі хочацца адшукаць дзяцей ці ўнукаў Уласа Пятровіча і даведацца пра іх лёс. Можа хто-небудзь у Амерыцы адгукнецца на наш голас. Думаем, што ім неабыякавая Радзіма іх бацькоў.

Высылаем фатаграфію, дакладней, копію фатаграфіі, прысланай з Амерыкі (год не ведаем). На фатаграфіі Улас Пятровіч са сваёй жонкай Варай, дачкой Ганнай і двума сынамі (імя якіх не ведаем) каля сваёй хаты.

Ад імя ўсіх родзічаў **Ганна ЛЯВОНЕНКА.**

Пісаць нам на адрас: **Гомельская вобласць, Брагінскі раён, вёска Вуглы, ЛЯВОНЕНКА Г. П.** або на адрас рэдакцыі.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:
220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854. Зак. № 1422.